

HANDBOK OM FÖRFARANDET OCH KRITERIERNA
VID FASTSTÄLLANDE AV FLYKTINGARS
RÄTTSLIGA STÄLLNING

FÖRENTA NATIONERNAS FLYKTINGKOMMISSARIE

Handbok om förfarandet och kriterierna
vid fastställande av flyktingars
rättsliga ställning

enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll
angående flyktingars rättsliga ställning

Stockholm, september 1996

Publica ingår i Norstedts Juridik AB

Adress till förlaget:

Norstedts Juridik AB, Box 6472, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 70, telefon 08-690 91 00

Beställningar:

Norstedts Juridik AB, Kundtjänst, Box 6454, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 30, telefon 08-690 96 96

UNHCR önskar särskilt tacka Arbetsmarknadsdepartementet för dess ekonomiska stöd som gjort denna utgåva av UNHCR:s handbok på svenska möjlig, och även framföra tack till Raoul Wallenberginstitutet och Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar för deras stöd i arbetet med översättningen.

För översättningen ansvarar UNHCR:s kontor i Stockholm.

Handbok om förfarandet och kriterierna
vid fastställande av flyktingars
rättsliga ställning

Upplaga 1:2

ISBN 91-38-92520-6

© 1996 UNHCR

Tryck: Elanders Gotab, Stockholm 2001

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av Norstedts Juridik AB, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande, såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Innehåll

<i>Förord</i>	9
<i>Inledning – Internationella överenskommelser som definierar begreppet »flykting»</i>	11
A. Tidigare överenskommelser (1921–1946)	11
B. 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning	11
C. 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning	12
D. Huvudbestämmelserna i 1951 års konvention och 1967 års protokoll	13
E. Stadgan för Förenta Nationernas flyktingkommissariat	13
F. Regionala överenskommelser rörande flyktingar	14
G. Asyl och behandlingen av flyktingar	15
Del I – Kriterier för fastställande av flyktingskap	17
<i>Kapitel I – Allmänna principer</i>	17
<i>Kapitel II – Inbegripandeklausuler</i>	18
A. Definitioner	18
1 Statutflyktingar	18
2 Den allmänna definitionen i 1951 års konvention	19
B. Tolkning av begreppen	19
1 »... händelser som inträffat före den 1 januari 1951 ...»	19
2 »... välgrundad fruktan för förföljelse ...»	19
– a) Allmän analys	19
– b) Förföljelse	22
– c) Diskriminering	23
– d) Besträffning	24
– e) Följderna av otillåten utresa eller otillåten vistelse utanför hemlandet	24
– f) Skillnaden mellan personer som utvandrar av ekonomiska skäl och flyktingar	25
– g) Utövare av förföljelse	25

3	»... på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning ...»	26
	– a) Allmän analys	26
	– b) Ras	26
	– c) Religion	27
	– d) Nationalitet	27
	– e) Tillhörighet till viss samhällsgrupp	28
	– f) Politisk övertygelse	28
4	»... befinner sig utanför det land, vari han är medborgare ...»	30
	– a) Allmän analys	30
	– b) Flykting »sur place»	31
5	»... samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd ...»	32
6	»... eller den som, utan att vara medborgare i något land, till följd av händelser som förut sagts befinner sig utanför det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att återvända dit.»	32
7	Dubbelt eller mångfaldigt medborgarskap	33
8	Geografisk omfattning	34
<i>Kapitel III – Upphörandeklausuler</i>		35
A.	Allmänt	35
B.	Tolkning av begreppen	36
1	Att på nytt frivilligt begagna nationellt skydd	36
2	Att frivilligt återta tidigare medborgarskap	38
3	Att förvärva nytt medborgarskap	39
4	Att på nytt frivilligt bosätta sig i det land där han hyst fruktan för förföljelse	40
5	Medborgare vars grunder för flyktingskap inte längre föreligger	40
6	Statslösa hos vilka grunderna för flyktingskap inte längre föreligger	41
<i>Kapitel IV – Uteslutandeklausuler</i>		42
A.	Allmänt	42
B.	Tolkning av begreppen	42
1	Personer som redan erhåller Förenta Nationernas skydd eller bistånd	42
2	Personer som inte anses vara i behov av internationellt skydd	43
3	Personer som inte är berättigade till internationellt skydd	44
	– a) Krigsförbrytelser m.m.	44
	– b) Ordinära brott	45

– c) Gärningar som strider mot Förenta Nationernas syften och grundsatser	47
<i>Kapitel V – Specialfall</i>	49
A. Krigsflyktingar	49
B. Desertörer och personer som vägrar att göra militärtjänst	50
C. Personer som har tillgripit våld eller begått våldshandlingar	51
<i>Kapitel VI – Principen om familjens enhet</i>	53
Del 2 – Förfarandet vid fastställande av flyktingars rätts- liga ställning	55
A. Allmänt	55
B. Fastställande av fakta	57
1 Principer och metoder	57
2 »Tvivelsmålets fördel» (<i>benefit of the doubt</i>)	58
3 Sammanfattning	58
C. Fall som förorsakar särskilda problem vid fastställandet av fakta	59
1 Personer med mentala störningar	59
2 Ensamma barn	60
<i>Avslutning</i>	62
Bilagor	
Bilaga I – Utdrag ur slutdokumentet från Förenta Nationernas kon- ferens för befullmäktigade representanter rörande flyktingars och statslösa personers rättsliga ställning	63
Bilaga II – 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning	65
Bilaga III – 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning	94
Bilaga IV – Förteckning över partnerstater	99
Bilaga V – Utdrag ur Internationella krigsribunalens stadga	102
Bilaga VI – Internationella överenskommelser rörande 1951 års kon- vention artikel 1 F a	104
<i>Sakregister</i>	105

Förord

Världens stater och UNHCR, FN:s flyktingkommissarie, ansvarar för det internationella skyddet av flyktingar. Skyddet regleras av internationella juridiska överenskommelser.

De viktigaste är 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning och 1967 års protokoll, antagna inom ramen för Förenta Nationerna. Konventionen innehåller en allmän definition om vem som skall anses vara flykting, och genom att ansluta sig till 1967 års protokoll förbinder sig staterna att tillämpa 1951 års konvention, men utan tidsbegränsning. Dessa överenskommelser anger också minimikraven för flyktingars rättigheter och skyldigheter i asyllandet.

Vid tidpunkten för publiceringen av denna handbok på svenska hade 129 stater anslutit sig till konventionen eller protokollet, eller till båda instrumenten.

I både konventionen och protokollet ges utrymme till samarbete mellan fördragsslutande stater och FN:s flyktingkommissarie. Det åligger den fördragsslutande staten att fastställa flyktingskap. FN:s flyktingkommissarie skall verka för att internationella överenskommelser om skydd för flyktingar ingås och ratificeras samt övervaka tillämpningen av dem. UNHCR:s roll i skilda länder vid fastställande av flyktingskap varierar beroende på respektive stats arrangemang.

UNHCR:s exekutivkommitté lade vid sin tjuugoåttonde session fram ett förslag om att FN:s flyktingkommissarie skulle ge ut en »Handbok om förfarande och kriterier för fastställande av flyktingskap». Den första upplagan gavs ut 1979 och sedan dess har nya utgåvor kommit regelbundet för att tillgodose det ökande intresset hos regeringstjänstemän, akademiker och advokater som arbetar med flyktingärenden.

Avsnittet i denna handbok om kriterierna för fastställande av flyktingskap tar upp de viktigaste beståndsdelarna i flyktingdefinitionen och tar därvid hänsyn till den kunskap som UNHCR har samlat under cirka 30 år. Man har också beaktat staters praxis och den diskussion som successivt förts mellan UNHCR och de fördragsslutande staterna samt den litteratur som under samma tid har tagit upp de här frågorna. Eftersom handboken är avsedd att

vara en praktisk vägledning och inte en avhandling om flyktinglagstiftning, har referenser till litteratur med avsikt utelämnats.

Vad gäller förfarandet för fastställande av flyktingskap har författarna av handboken i huvudsak följt de principer som angivits av UNHCR:s exekutivkommitté men man har också tagit i beaktande tillgänglig information om de olika staternas praxis.

Handboken är främst avsedd som en vägledning för tjänstemän och andra som arbetar med att fastställa flyktingskap. Men vi hoppas att handboken kan vara av värde och intresse för alla som berörs av flyktingfrågor.

Dennis McNamara

UNHCR Genève

Chef för avdelningen för Internationellt Skydd

Förord till andra tryckningen

Vi är glada över att nu kunna erbjuda en ny tryckning av handboken om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning på svenska. Handboken har visat sig vara mycket användbar i arbetet med att fastställa flyktingars status i Sverige och i de nordiska länderna.

Som omnämns i förordet ovan utgavs den här handboken ursprungligen på uppdrag av UNHCR:s Exekutiva Kommitté. De nordiska regeringarna har varit och är verksamma medlemmar i den här kommittén. Handboken har också kommit ut på finska och danska och norska översättningar är snart klara för utgivning.

Det är vår förhoppning att handbokens principer och kommentarer även i fortsättningen kommer att vara av stort värde för tillämpningen av flyktingkonventionen och frågor som rör flyktingars rättsliga skydd.

Stockholm i november 2001

Gary G. Troeller

Chef för UNHCR:s regionkontor för de baltiska och nordiska länderna

Inledning

Internationella överenskommelser som definierar begreppet »flykting»

A. Tidigare överenskommelser (1921–1946)

1. Flyktingproblemet blev i början av nittonhundratalet en angelägenhet för det internationella samfundet, som av humanitära skäl började ta ansvar för att skydda och bistå flyktingar.
2. Mönstret för det internationella arbetet för flyktingar etablerades av Nationernas förbund och ledde till att man antog ett antal internationella överenskommelser till deras förmån. Dessa överenskommelser nämns i 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning i artikel 1 A 1 (jfr punkt 32).
3. Definitionerna i dessa överenskommelser kategoriserar flyktingarna utifrån nationellt ursprung, det territorium de lämnat och avsaknad av diplomatiskt beskydd av det forna hemlandet. Denna metod att definiera »kategorier» var enkel att tillämpa och underlättade bedömningen av vem som var flykting.
4. Få av dem som omfattas av de tidigare överenskommelserna kommer att begära en formell flyktingförklaring. Sådana fall kan emellertid uppstå. Dessa behandlas i kapitel II A. De personer som uppfyller definitionerna i de internationella överenskommelserna som föregick 1951 års konvention benämns vanligen »statutflyktingar».

B. 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning

5. Eftersom flyktingproblemet inte hade lösts omedelbart efter andra världskriget ansåg man att det fanns ett behov av en ny internationell överenskommelse för att definiera flyktingarnas rättsliga ställning. I stället för enstaka överenskommelser med anledning av särskilda flyktingsituationer ställdes krav till förmån för en överenskommelse som innehöll en *allmän* definition av vem som skulle anses vara flykting. Konventionen angående flyktingars rättsliga ställning antogs den 28 juli 1951 vid en konferens som hölls av be-

fullmäktigade representanter vid Förenta Nationerna och trädde i kraft den 21 april 1954. I de följande punkterna benämns den »1951 års konvention». (Texten till 1951 års konvention återfinns i Bilaga II.)

C. 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning

6. Enligt den allmänna definitionen i 1951 års konvention är en flykting en person som:

... till följd av händelser, som inträffat före den 1 januari 1951, och i anledning av välgrundad fruktan för förföljelse [...] befinner sig utanför det land, vari han är medborgare ...

7. Datumgränsen 1951 har sitt ursprung i att staterna vid tidpunkten för antagandet av konventionen önskade begränsa sina skyldigheter till de flyktingsituationer man kände till då eller till situationer som eventuellt senare skulle uppstå på grund av händelser som redan inträffat.¹

8. Efter viss tid och efter det att nya flyktingsituationer uppkommit spreds uppfattningen att det var nödvändigt att göra bestämmelserna i 1951 års konvention tillämpliga även på nya flyktingar. Resultatet blev att ett protokoll angående flyktingars rättsliga ställning utarbetades. Sedan protokollet behandlats av Förenta Nationernas generalförsamling, öppnades det för anslutning den 31 januari 1967 och trädde i kraft den 4 oktober 1967.

9. Genom att ansluta sig till 1967 års protokoll förbinder sig staterna att tillämpa de väsentliga bestämmelserna i 1951 års flyktingkonvention på flyktingar men utan datumgränsen 1951. Även om protokollet på detta sätt sammanhänger med konventionen är protokollet en självständig internationell överenskommelse som stater kan ansluta sig till även om de inte tillträtt konventionen.

10. I de följande punkterna benämns 1967 års protokoll rörande flyktingars rättsliga ställning »1967 års protokoll». (Texten till protokollet återfinns i bilaga III.)

11. I skrivande stund har 78 stater undertecknat 1951 års konvention, 1967 års protokoll eller båda överenskommelserna. (En aktuell förteckning över fördragsslutande länder finns i bilaga IV.)

¹ 1951 års konvention ger också en möjlighet att införa en geografisk begränsning (jfr punkterna 108-110).

D. Huvudbestämmelserna i 1951 års konvention och 1967 års protokoll

12. 1951 års konvention och 1967 års protokoll innehåller tre typer av bestämmelser:

- I. Bestämmelser som ger den *grundläggande definitionen* av vem som är (och vem som inte är) flykting och vem som, efter att ha varit flykting, upphör att vara det. En diskussion och tolkning av dessa bestämmelser utgör huvuddelen av denna handbok som är avsedd att vara till vägledning för dem som har till uppgift att fastställa flyktingstatus.
- II. Bestämmelser som definierar flyktingars *rättsliga ställning* och deras rättigheter och skyldigheter i tillflyktslandet. Även om dessa bestämmelser inte har någon inverkan på förfarandet vid fastställandet av flyktingskap, bör den myndighet som har att göra prövningen vara medveten om att dess beslut kan ha långtgående följder för individen eller familjen i fråga.
- III. Andra bestämmelser behandlar överenskommelsernas *genomförande* ur administrativ och diplomatisk synvinkel. 1951 års konvention artikel 35 och 1967 års protokoll artikel II innehåller de fördragsslutande staternas åtagande att samarbeta med Förenta Nationernas flyktingkommissariat i dess myndighetsutövning. Åtagandet gäller i synnerhet att underlätta kommissariatets uppgift att övervaka efterlevnaden av bestämmelserna i överenskommelserna.

E. Stadgan för Förenta Nationernas flyktingkommissariat

13. Överenskommelserna som ovan beskrivits under A–C definierar de personer som är att anse som flyktingar och ålägger fördragsslutande stater att bevilja flyktingar en viss rättslig ställning inom deras respektive territorium.

14. I enlighet med generalförsamlingsbeslut etablerades Förenta Nationernas flyktingkommissariat den 1 januari 1951 (detta benämns i fortsättningen »UNHCR»). UNHCR:s stadga är bilagd resolution 428 (V), antagen av Generalförsamlingen den 14 december 1950. Enligt stadgan har UNHCR bland annat till uppgift att bistå de flyktingar som faller inom dess ansvarsområde med internationellt skydd. Detta sker inom ramen för Förenta Nationerna.

15. Stadgan definierar de personer som innefattas i UNHCR:s ansvarsområde. Definitionerna är i stort sett identiska med den definition som återfinns i 1951 års konvention. Enligt dessa definitioner ansvarar UNHCR för flyktingar utan hänsyn till någon datumgräns² eller geografisk begränsning.³

² Jfr punkterna 35 och 36.

³ Jfr punkterna 108 och 110.

16. En person som uppfyller kriterierna i UNHCR:s stadga är alltså berättigad till Förenta Nationernas skydd. Detta skydd tillhandahålls av UNHCR utan hänsyn till om personen befinner sig i ett land som undertecknat 1951 års konvention eller 1967 års protokoll eller om personen har erkänts av mottagarlandet som flykting i enlighet med någon av dessa överenskommelser. Flyktingar som ryms under UNHCR:s mandat betecknas vanligen »mandatflyktingar».

17. Utifrån det ovan sagda kan man sluta sig till att en person samtidigt kan vara mandatflykting och flykting i enlighet med 1951 års konvention eller 1967 års protokoll. Han kan emellertid befinna sig i ett land som inte tillträtt någon av dessa överenskommelser eller vägras ställning som konventionsflykting på grund av tillämpningen av datumgränsen eller den geografiska begränsningen. I sådana fall är han ändå berättigad till UNHCR:s skydd i enlighet med stadgan.

18. Resolutionen 428 (V) och UNHCR:s stadga uppmanar till samarbete mellan regeringar och UNHCR när det gäller agerande i flyktingfrågor. UNHCR är utsett till det organ som skall ombesörja det internationella skyddet för flyktingar. Det skall bland annat verka för att internationella överenskommelser om skydd för flyktingar ingås och ratificeras samt övervaka tillämpningen av dessa.

19. Detta samarbete i kombination med UNHCR:s övervakande roll ger grunden för Flyktingkommissariatets starka intresse i arbetet med att fastställa flyktingskap utifrån 1951 års konvention och 1967 års protokoll. UNHCR:s roll i samarbetet märks i varierande grad i de förfaranden för fastställande av flyktingskap som etablerats av ett antal regeringar.

F. Regionala överenskommelser rörande flyktingar

20. Utöver 1951 års konvention, 1967 års protokoll och UNHCR:s stadga finns ett antal regionala överenskommelser, konventioner och andra instrument som rör flyktingar, särskilt i Afrika, Nord- och Sydamerika och Europa. Dessa regionala överenskommelser behandlar till exempel frågor som beviljande av asyl, utställande av resedokument, underlättande av resor. Några överenskommelser innehåller också en definition av begreppet flykting eller anger vilka personer som är berättigade till asyl.

21. I Latinamerika behandlas frågor om diplomatisk och territoriell asyl i ett antal regionala överenskommelser som fördraget om internationell straffrätt

(Montevideo 1889), överenskommelsen om utlämning (Caracas 1911), konventionen om asyl (Havanna 1928), konventionen om politisk asyl (Montevideo 1933), konventionen om diplomatisk asyl (Caracas 1954) och konventionen om territoriell asyl (Caracas 1954).

22. En senare regional överenskommelse är Konventionen om de särskilda aspekterna angående flyktingproblemen i Afrika som antogs av Församlingen av regerings- och statsöverhuvuden och Afrikanska Enhetsorganisationen (OAU) den 10 september 1969. Denna konvention innehåller en definition av begreppet »flykting» bestående av två delar: den första är identisk med definitionen i 1967 års protokoll (dvs. definitionen i 1951 års konvention utan datumgräns och geografisk begränsning). Den andra delen applicerar begreppet »flykting» på:

... varje person som, på grund av yttre aggression, ockupation, utländsk dominans eller händelser som allvarligt stör allmän ordning antingen i delar av eller i hela hans hem- eller medborgarskapsland, är tvingad att lämna sin vanliga vistelseort för att söka tillflykt utanför hemlandet eller medborgarskapslandet.

23. Denna handbok behandlar endast fastställande av flyktingskap enligt de två internationella överenskommelserna som har universell tillämplighet, nämligen 1951 års konvention och 1967 års protokoll.

G. Asyl och behandlingen av flyktingar

24. Vissa frågor står i nära samband med förfarandet vid fastställande av flyktingskap. Dessa rör till exempel beviljandet av asyl åt flyktingar eller den rättsliga behandlingen av flyktingar sedan de har erkänts som sådana. Denna handbok behandlar inte dessa frågor.

25. Trots att det finns hänvisningar till asyl både i slutdokumentet från Konferensen för de befullmäktigade representanterna vid Förenta Nationerna och i företalet till 1951 års konvention, behandlas inte beviljande av asyl vare sig i 1951 års konvention eller i 1967 års protokoll. UNHCR har alltid pläderat för en generös flyktingpolitik i enlighet med andemeningen i den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och Deklarationen om territoriell asyl som antogs av Förenta Nationernas generalförsamling den 10 december 1948 respektive den 14 december 1967.

26. Behandlingen av flyktingar inom en stats territorium regleras genom huvudbestämmelserna i 1951 års konvention och 1967 års protokoll (jfr punkt 12 II). Därutöver bör man även uppmärksamma rekommendation E i slutdokumentet från Konferensen för de befullmäktigade representanterna som antog 1951 års konvention. Rekommendationen lyder:

Konferensen,

Uttrycker förhoppningen att konventionen angående flyktingars rättsliga ställning kommer att ha värdet av ett exempel som får återverkningar utöver sin kontraktsevenliga räckvidd och att alla stater vägleds av den på så sätt att de, så långt det är möjligt, behandlar flyktingar på sitt territorium som inte omfattas av konventionens bestämmelser, så som den föreskriver.

27. Denna rekommendation gör det möjligt för stater att lösa problem som kan uppkomma i fråga om personer som inte helt uppfyller kriterierna enligt definitionen av begreppet flykting.

Del 1

Kriterier för fastställande av flyktingskap

Kapitel I

Allmänna principer

28. En person är flykting enligt 1951 års konvention när han uppfyller de kriterier som fastställs i definitionen. Detta sker med nödvändighet innan hans flyktingskap har fastställts formellt. Det är inte erkännandet av flyktingskapet som gör honom till flykting. Erkännandet utgör endast en förklaring om att han är det. Han blir inte flykting på grund av erkännandet utan han blir erkänd därför att han är flykting.

29. Fastställandet av flyktingskap är ett förfarande i två steg. Först är det nödvändigt att ta reda på sakuppgifter av betydelse för fallet. Därefter måste definitionen i 1951 års konvention och 1967 års protokoll tillämpas på de sakuppgifter som framkommit.

30. De regler som i 1951 års konvention definierar vem som är flykting har delats upp i tre avdelningar. Dessa benämns »inbegripandeklausuler», »upphörandeklausuler» och »uteslutandeklausuler».

31. Inbegripandeklausulerna anger de villkor en person måste uppfylla för att anses som flykting. De utgör den positiva grunden för fastställande av flyktingskap. De så kallade upphörande- och uteslutandeklausulerna har en negativ betydelse. Upphörandeklausulerna anger villkoren för att en person skall upphöra att vara flykting. Uteslutandeklausulerna anger under vilka omständigheter en person utesluts från tillämpningen av 1951 års konvention även om de positiva villkoren är uppfyllda.

Kapitel II

Inbegripandeklausuler

A. Definitioner

I Statutflyktingar

32. Artikel 1 A 1 i 1951 års konvention behandlar statutflyktingar, dvs. personer som enligt bestämmelser i internationella överenskommelser som tillkommit före 1951 års konvention anses vara flyktingar. Artikeln föreskriver följande:

I denna konvention avses med uttrycket »flykting» följande personer, nämligen

- 1) den som blivit att anse såsom flykting jämlikt överenskommelserna av den 12 maj 1926 eller den 30 juni 1928, konventionerna av den 28 oktober 1933 eller den 10 februari 1938, protokollet den 14 september 1939 eller Internationella flyktingorganisationens stadga, varvid märkes, att av Internationella flyktingorganisationen under dess verksamhetstid fattade beslut om att vissa personer icke skola erkännas såsom flyktingar icke skola utgöra hinder för att ställning såsom flykting tillerkännes personer, vilka uppfylla de under 2) här nedan angivna villkoren.

33. Uppräkningen i artikel 1 A 1 görs för att säkerställa kontinuiteten i det internationella skyddet för de flyktingar som under olika perioder varit en angelägenhet för det internationella samfundet. Som redan antytts (jfr punkt 4) har dessa överenskommelser förlorat mycket av sin betydelse. Att diskutera dem här skulle ha föga praktiskt värde. Det kan ändå nämnas att en person som har ansetts som flykting enligt någon av dessa överenskommelser automatiskt är att anse som flykting enligt 1951 års konvention. Sålunda skall en innehavare av ett s.k. »Nansenpass»⁴ eller av ett »Certifikat» rörande flyktingkvalifikation utfärdad av Internationella flyktingorganisationen anses som flykting enligt 1951 års konvention om inte någon av upphörandeklausulerna blivit tillämplig eller personen uteslutits från konventionens tillämpningsområde. Dessa regler gäller även för efterlevande barn till statutflyktingar.

⁴ »Nansenpass» är ett identitetscertifikat vilket används som resedokument. Sådana pass utfärdades för flyktingar enligt överenskommelser tillkomna före andra världskriget.

2 Den allmänna definitionen i 1951 års konvention

34. Enligt artikel 1 A 2 i 1951 års konvention skall termen »flykting» appliceras på var och en som:

... till följd av händelser, som inträffat före den 1 januari 1951, och i anledning av välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning befinner sig utanför det land, vari han är medborgare, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd, eller den som, utan att vara medborgare i något land, till följd av händelser som förut sagts befinner sig utanför det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att återvända dit.

Denna allmänna definition av flyktingbegreppet diskuteras nedan i detalj.

B. Tolkning av begreppen

1 »... händelser som inträffat före den 1 januari 1951 ...»

35. Bakgrunden till denna datumgräns förklaras i punkt 7 i inledningen. I och med 1967 års protokoll har denna datumgräns förlorat mycket av sin praktiska betydelse. En tolkning av ordet *händelser* är därför endast intressant för det lilla antalet stater som tillträtt 1951 års konvention men inte 1967 års protokoll.⁵

36. Ordet *händelser* definieras inte i 1951 års konvention men ansågs innebära »tilldragelser av större betydelse som innefattar territoriella eller djupgående politiska förändringar liksom systematisk förföljelse som en följd av tidigare förändringar». ⁶ Datumgränsen tar sikte på *händelser* som resulterat i att en person blir flykting och inte datumet då personen blev flykting. Inte heller åsyftas det datum han lämnade sitt land. En flykting kan ha lämnat sitt hemland före eller efter datumgränsen. Förutsättningen är att fruktan för förföljelse hänför sig antingen till *händelser* som inträffat före datumgränsen eller till följd av sådana händelser som inträffat efter detta datum.⁷

2 »... välgrundad fruktan för förföljelse ...»

a) Allmän analys

37. Frasen »välgrundad fruktan för förföljelse» är definitionens nyckelfras. Den återspeglar upphovsmännens åsikter om de viktigaste beståndsdelarna i flyktingskapets natur. Den ersätter det tidigare sättet att definiera flyktingar utifrån kategorier (dvs. personer med ett visst ursprung som inte åtnjuter sitt hemlands skydd) med det allmänna begreppet *fruktan* utifrån ett relevant

⁵ Jfr Bilaga IV.

⁶ UN Document E/1618 s. 39.

⁷ Ibid.

motiv. Eftersom fruktan är subjektiv, innehåller definitionen en subjektiv komponent. Denna komponent återfinns hos personen som ansöker om att bli erkänd som flykting. Att fastställa flyktingskap är framför allt en fråga om att göra en bedömning av vad den sökande har anfört snarare än att bedöma den rådande situationen i hans hemland.

38. Till komponenten *fruktan*, som är ett sinnestillstånd och en subjektivt upplevd belägenhet, har fogats kravet att denna skall vara *välgrundad*. Således är det inte bara sinnesstämningen hos personen i fråga som är det avgörande. Hans fruktan måste underbyggas av ett objektivi förhållande. Uttrycket »välgrundad fruktan» innehåller alltså både en subjektiv och en objektiv komponent. När man skall bedöma om det rör sig om välgrundad fruktan måste båda komponenterna beaktas.

39. Så länge det inte rör sig om en äventyrare eller en person som bara önskar att se sig omkring i världen, kan det antas att en person inte överger sitt hem och sitt land utan tvingande skäl. Det kan finnas många skäl som är tvingande och förståeliga men endast ett har valts för att känneteckna en »flykting». Genom sitt utpekande av ett specifikt motiv kommer uttrycket »i anledning av välgrundad fruktan för förföljelse» (på de grunder som anges) att medföra att alla andra orsaker till flykt är ovidkommande för definitionen. Personer som är offer för hungersnöd eller naturkatastrofer utesluts med mindre de *samtidigt* hyser en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av något av de angivna skälen. Dessa andra motiv att lämna hemlandet är dock inte helt irrelevanta. Vid fastställandet av flyktingskap måste alla omständigheter beaktas för att uppnå en full förståelse för den sökandes fall.

40. En utvärdering av det *subjektiva elementet* kan inte skiljas från en bedömning av den sökandes personlighet. Psykologiska reaktioner hos olika individer kan variera under identiska förhållanden. Vissa kan ha en stark politisk eller religiös övertygelse vars förnekande skulle göra livet outhärdligt, medan andra saknar en sådan övertygelse. Vissa fattar sitt beslut att fly impulsivt, medan andra planerar sin flykt omsorgsfullt.

41. På grund av den vikt definitionen fäster vid det subjektiva elementet, är en bedömning av trovärdigheten avgörande i de fall klarhet inte kan nås utifrån de fakta som framkommit. Det blir nödvändigt att ta hänsyn till sökandens personliga bakgrund, familjeförhållanden, tillhörighet till en särskild ras, religiös, nationell, social eller politisk grupp, den egna uppfattningen om den egna situationen och personliga erfarenheter. Med andra ord allt som kan tjäna till att visa att det dominerande motivet för ansökan är fruktan. Denna fruktan måste vara rimlig. En till synes överdriven rädsla kan emellertid vara välgrundad om ett sådant sinnestillstånd anses berättigat med hänsyn tagen till alla omständigheter i det enskilda fallet.

42. Beträffande det objektiva elementet är det nödvändigt att värdera de uttalanden som den sökande har avgivit. De myndigheter som har att fastställa flyktingstatus behöver inte sätta sig till doms över förhållandena i den sökandes hemland. Den sökandes redogörelse kan emellertid inte bedömas isolerat utan måste värderas utifrån de omständigheter som råder i hans hemland. Kunskap om förhållandena i den sökandes hemland är av stor vikt (om än inte avgörande) när det gäller att avgöra den sökandes trovärdighet. Som regel skall den sökandes fruktan anses vara välgrundad om han i rimlig mån visar att fortsatt vistelse i hemlandet skulle vara outhärdlig med hänvisning till de skäl som anges i definitionen. Detta gäller också om så skulle vara fallet vid ett återvändande till hemlandet.

43. Dessa överväganden behöver inte nödvändigtvis baseras på den sökandes personliga erfarenheter. Det som exempelvis vänner, släktingar eller andra personer av samma ras eller sociala grupp har råkat ut för kan mycket väl visa att den sökandes fruktan att förr eller senare också bli offer för förföljelse, är välgrundad. Lagstiftningen i hemlandet och framför allt det sätt på vilket den tillämpas kommer att ha betydelse. Situationen måste emellertid bedömas individuellt. När det gäller en välkänd person kan risken för förföljelse vara större än för en person som lever obemärkt. Alla sådana faktorer, som till exempel den sökandes personlighet, bakgrund, inflytande, förmögenhet eller frispråkighet, kan leda fram till slutsatsen att dennes fruktan för förföljelse är *välgrundad*.

44. Även om flyktingstatus normalt skall fastställas individuellt har det hänt att hela grupper har lämnat hemlandet under omständigheter som tyder på att gruppmedlemmarna individuellt skulle kunna anses vara flyktingar. I sådana situationer är behovet av bistånd ofta akut. Av rent praktiska skäl är det då inte alltid möjligt att göra en bestämning av flyktingskapet för varje enskild gruppmedlem. Man har i sådana situationer gjort en bedömning om flyktingskapet utifrån en så kallad gruppbestämning. Varje medlem i en viss grupp anses i dessa fall, i avsaknaden av bevis på motsatsen, vara flykting (s.k. *prima facie*-flykting).

45. Om man bortser från situationer av de slag som nämns i föregående punkt, måste den sökande vanligtvis visa varför han som individ fruktar förföljelse. Som regel kan man utgå från att en person som redan förföljts på grund av något av de skäl som räknas upp i 1951 års konvention, hyser en välgrundad fruktan för förföljelse. Ordet *fruktan* syftar emellertid inte bara på personer som faktiskt har blivit förföljda utan även på de som önskar undvika en situation som medför en risk för förföljelse.

46. Uttrycken »fruktan för förföljelse» och även »förföljelse» är vanligtvis främmande uttryck i flyktingens normala ordförråd. En flykting kommer

endast undantagsvis att åberopa »fruktan för förföljelse» i just dessa termer. Detta kan emellertid vara underförstått i hans utsaga. Även om en flykting i högsta grad kan ha bestämda åsikter och har fått utstå lidande för dessa, är han kanske av psykologiska skäl inte förmögen att beskriva sina upplevelser och sin situation i politiska termer.

47. Ett typiskt exempel på svårigheten att bedöma hur välgrundad en viss fruktan är, är då den sökande innehar ett giltigt pass utfärdat av hemlandets myndigheter. Det har ibland hävdats att innehav av ett hemlandspass innebär att de utfärdande myndigheterna inte har någon avsikt att förfölja innehavaren eftersom de annars inte skulle ha utfärdat ett pass åt honom. Även om en sådan slutsats i vissa fall kan vara riktig, har många rest ut ur sitt land legalt då det var det enda sättet att fly på, utan att de har röjt sina politiska åsikter. Det har då rört sig om åsikter som, ifall de hade varit kända för landets myndigheter, skulle kunnat försätta den flyende i en farlig situation.

48. Innehavet av ett hemlandspass kan därför inte alltid anses utgöra bevis på lojalitet från innehavarens sida eller tecken på avsaknad av fruktan. Ett pass kan till och med utfärdas åt en person som inte är önskvärd i hemlandet. Utfärdandet kan ha skett för att försäkra sig om personens avfärd. Det finns även fall då ett pass har erhållits i hemlighet. Slutsatsen är följaktligen att blotta innehavet av ett hemlandspass inte kan anses utgöra hinder för flyktingskap.

49. Om en sökande däremot utan goda skäl insisterar på att behålla ett giltigt pass som utfärdats av ett land vars skydd han inte önskar, kan man ifrågasätta giltigheten av dennes påstående om att hysa »välgrundad fruktan». När man erkänts som flykting skall man normalt sett inte behålla sitt hemlandspass.

50. Det kan emellertid finnas exceptionella situationer när en person som uppfyller kriterierna för flyktingskap kan få behålla sitt hemlandspass eller få ett nytt utfärdat av myndigheterna i sitt hemland under särskilda villkor. I synnerhet om dessa innebär att innehavaren av hemlandspasset ej kan återvända fritt till sitt land utan särskilt tillstånd, är de inte oförenliga med flyktingskap.

b) Förföljelse

51. Det finns ingen allmänt accepterad definition av begreppet »förföljelse». Olika försök att formulera en sådan definition har haft liten framgång. Av 1951 års konvention artikel 33 kan man emellertid sluta sig till att hot mot liv eller frihet på grund av ras, religion, nationalitet, politisk uppfattning eller tillhörighet till viss samhällsgrupp alltid utgör förföljelse. Andra allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter – av samma orsaker – skulle också konstituera förföljelse.

52. Huruvida andra skadliga åtgärder eller hotelser innebär förföljelse beror på omständigheterna i det enskilda fallet, inbegripet det subjektiva element som beskrivits i de föregående punkterna. Eftersom fruktan för förföljelse är av subjektiv karaktär fordras att man utvärderar åsikterna och känslorna hos den berörde. Det är också mot bakgrund av den sökandes åsikter och känslor som åtgärder som vidtagits eller planerats mot honom måste bedömas. Beroende på individernas varierande psykologiska förutsättningar och omständigheterna i det enskilda fallet, kommer tolkningen av vad som innebär förföljelse nödvändigtvis att variera.

53. Härutöver kan en sökande ha varit utsatt för olika åtgärder som var för sig inte innebär förföljelse (till exempel olika former av diskriminering). I vissa fall kan dessa åtgärder kombineras med andra ogynnsamma faktorer (till exempel en allmän stämning av osäkerhet i hemlandet). De olika faktorerna kan då sammantagna leda till att den sökandes sinnesstämning påverkas så att han rättmätigt kan åberopa välgrundad fruktan på »kumulativa grunder». Det är självfallet inte möjligt att fastställa en allmän regel om vilka »kumulativa skäl» som kan ge upphov till ett välgrundat anspråk på flyktingskap. Detta kommer nödvändigtvis att vara beroende av samtliga omständigheter och då särskilt det geografiska, historiska och etniska sammanhanget.

c) Diskriminering

54. Att skilda grupper behandlas olika förekommer i större eller mindre utsträckning i många samhällen. Personer som till följd av sådana skillnader får en mindre gynnsam behandling behöver inte nödvändigtvis vara offer för förföljelse. Det är endast under vissa omständigheter som diskriminerande åtgärder innebär förföljelse. Detta kan vara fallet om en person utsätts för diskriminerande åtgärder som är av avsevärt menlig natur, till exempel allvarliga inskränkningar i rätten att förtjäna sitt uppehälle eller att utöva sin religion eller då personen utesluts från det allmänna undervisningssystemet.

55. Även om de diskriminerande åtgärderna i sig inte är allvarliga kan de ge upphov till en rimlig fruktan för förföljelse ifall de inger den berörde en känsla av farhåga och osäkerhet beträffande den framtida existensen. Huruvida sådana diskriminerande åtgärder i sig själva innebär förföljelse eller inte måste avgöras mot bakgrund av de sammantagna omständigheterna i det enskilda fallet. Ett anspråk som rör fruktan för förföljelse blir naturligtvis starkare när en person har utsatts för ett antal diskriminerande åtgärder av detta slag och då ett kumulativt element sålunda finns inbegripet.⁸

⁸ Jfr även punkt 53.

d) Bestraffning

56. Förföljelse måste skiljas från straff för en lagöverträdelse. Personer som flyr undan åtal eller straff för ett brott är i normalfallet inte att betrakta som flyktingar. Man bör hålla i minnet att en flykting är ett offer, eller ett potentiellt offer, för orättvisa och inte en rymling undan rättvisan.

57. Det kan emellertid hända att den ovan gjorda distinktionen är oklar. För det första kan en person, som gjort sig skyldig till en lagöverträdelse, utsättas för oproportionerlig bestraffning vilken kan innebära förföljelse i definitionens mening. Vidare kan en brottmålsprocess på de grunder som nämns i konventionen (exempelvis beträffande otillåten religiös undervisning) i sig själv innebära förföljelse.

58. För det andra kan det finnas fall då en person, förutom att han fruktar åtal eller bestraffning på grund av brott, även hyser en »välgrundad fruktan för förföljelse». I sådana fall är den sökande en flykting. Det kan emellertid vara nödvändigt att överväga om brottet i fråga är av sådan allvarlig karaktär att sökanden omfattas av uteslutandeklausulerna.⁹

59. För att bedöma om åtalet är liktydigt med förföljelse kan det vara nödvändigt att granska lagstiftningen i den berörda staten. Rättsskipningen kan strida mot den allmänt accepterade standarden rörande de mänskliga rättigheterna. Det vanliga är dock att det inte är lagstiftningen utan dess tillämpning som är diskriminerande. Åtal för ett brott mot »allmän ordning», till exempel för att ha distribuerat flygblad, kan utgöra ett sätt att förfölja någon på grundval av det politiska innehållet i publikationen.

60. På grund av de uppenbara svårigheterna att bedöma en annan stats lagstiftning kan landets myndigheter ofta tvingas fatta beslut genom att använda den egna nationella lagstiftningen som måttstock. Härutöver kan det vara användbart att tillgripa de principer som kommer till uttryck i olika internationella överenskommelser om de mänskliga rättigheterna. Detta gäller i synnerhet »Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter» och »Internationella konventionen om medborgarligena och politiska rättigheter». Dessa konventioner innehåller åtaganden som är bindande för de fördragsslutande staterna. Många stater som har tillträtt 1951 års konvention har också tillträtt de tidigare nämnda konventionerna.

e) Följderna av otillåten utresa eller otillåten vistelse utanför hemlandet

61. Vissa staters lagstiftning stadgar stränga straff för medborgare som lämnat landet på illegalt sätt eller som utan tillstånd stannat kvar utomlands. Om det

⁹ Jfr punkterna 144–156.

finns skäl att anta att en person riskerar ett strängt straff för otillåten utresa eller otillåten vistelse utomlands kan det vara motiverat att erkänna honom som flykting. Detta gäller under förutsättning att det kan visas att hans motiv för att lämna eller stanna utanför hemlandet har samband med de orsaker som anges i 1951 års konvention artikeln 1 A 2. (Jfr punkt 66.)

f) Skillnaden mellan personer som utvandrar av ekonomiska skäl och flyktingar

62. En emigrant är en person som av andra orsaker än de som omnämns i flyktingdefinitionen frivilligt lämnar sitt hemland för att bosätta sig någon annanstans. Motivet härtill kan vara en vilja till förändring, äventyrslystnad, familjeskäl eller andra skäl av personlig art. Om han lämnar sitt hemland uteslutande av ekonomiska skäl är han att betrakta som ekonomisk migrant, inte som flykting.

63. Distinktionen mellan ekonomisk migrant och flykting kan likväl vara otydlig på samma sätt som distinktionen mellan ekonomiska och politiska omständigheter i den sökandes hemland inte alltid är klar. Bakom de ekonomiska villkor som påverkar en persons livsvillkor kan finnas rasistiska, religiösa eller politiska syften eller intentioner som riktas mot en viss grupp. Om ekonomiska åtgärder raserar förutsättningen för den ekonomiska fortlevnaden hos en viss befolkningsgrupp (till exempel återkallande av rätten att bedriva handel eller diskriminerande eller orimligt hög beskattning av en viss etnisk eller religiös grupp) kan de som drabbas, utifrån omständigheterna, bli flyktingar då de lämnar landet.

64. Huruvida detsamma skulle vara fallet beträffande offer för allmänna ekonomiska åtgärder (dvs. de som utan diskriminering tillämpas med avseende på hela befolkningen) beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Invändningar mot allmänna ekonomiska åtgärder är i sig ingen fullgod grund för yrkande på flyktingskap. Å andra sidan kan det som vid första påseende huvudsakligen ser ut att vara ett ekonomiskt motiv till avresa i själva verket innehålla ett politiskt element. Det kan vara individens politiska åsikter som utsätter honom för allvarliga konsekvenser snarare än hans invändningar mot de ekonomiska åtgärderna i sig.

g) Utövare av förföljelse

65. Förföljelse hänför sig normalt till åtgärder och ingrepp utförda av en stats myndigheter. Förföljelse kan också utgå från delar av befolkningen som inte respekterar lagstiftningen i landet i fråga. Exempelvis kan det röra sig om religiös intolerans som tar sig uttryck i förföljelse i ett för övrigt sekulariserat land, men där avsevärda delar av befolkningen inte respekterar den övriga befolkningens religiösa övertygelse. Om allvarliga diskriminerande eller andra

anstötliga handlingar utförs av lokalbefolkningen, kan dessa anses utgöra förföljelse om de medvetet tolereras av myndigheterna eller om myndigheterna vägrar eller är oförmögna att erbjuda ett effektivt skydd.

3 »... på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning ...»

a) Allmän analys

66. För att anses som flykting måste en person visa att han hyser välgrundad fruktan för förföljelse på grundval av något av de ovan nämnda skälen. Det är oväsentligt om förföljelsen härrör från endast ett av dessa skäl eller från en kombination av två eller flera av dem. Det kan ofta vara så att den sökande själv inte är medveten om orsakerna till den förföljelse han fruktar. Han har emellertid inte någon skyldighet att själv analysera sitt ärende i sådan utsträckning att han i detalj skall kunna identifiera orsakerna.

67. När utredaren undersöker de fakta som hör till ärendet, är det hans uppgift att fastställa orsaken eller orsakerna till varför en sökande fruktar förföljelse för att avgöra om definitionen i 1951 års konvention är uppfylld i detta avseende. Det är uppenbart att de olika skälen för förföljelse som ryms under dessa rubriker ofta kommer att gå in i varandra. Vanligtvis är en kombination av flera skäl tillämpliga på en och samma person, till exempel en politisk motståndare som tillhör en religiös eller nationell grupp eller bådadera. Kombinationen av sådana orsaker kan vara av betydelse för att bedöma om personens fruktan är välgrundad.

b) Ras

68. Ras måste i detta sammanhang förstås i termens vidaste bemärkelse och inbegripa alla slags etniska grupper som i vardagligt språkbruk kallas »raser». Ofta torde det innebära tillhörighet till en viss samhällsgrupp med gemensam härstamning som utgör en minoritet. Diskriminering på grund av ras har bemötts med världsomfattande fördömande och utgör en av de mest påfallande kränkningarna av de mänskliga rättigheterna. Rasdiskriminering utgör därför en viktig aspekt när det gäller att fastställa förekomsten av förföljelse.

69. Diskriminering på grund av ras torde som regel innebära förföljelse i 1951 års konventions mening. Så är fallet om en persons människovärde kränks till följd av rasdiskriminering i en sådan utsträckning att det är oförenligt med de mest grundläggande och omistliga mänskliga rättigheterna eller om det skulle medföra allvarliga påföljder att inte fästa sig vid rasbarriärer.

70. Blotta faktumet att man tillhör en viss ras är normalt inte tillräcklig grund för flyktingskap. Det kan emellertid finnas situationer då en sådan tillhörighet i sig är en tillräcklig orsak till fruktan för förföljelse utifrån de särskilda omständigheter som berör denna grupp.

c) Religion

71. Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter proklamerar rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Religionsfrihet innefattar en persons frihet att byta religion samt frihet att utöva den offentligt eller enskilt, genom undervisning, andaktsövningar och gudstjänster eller enskilt genom iakttagande av religiösa sedvänjor.

72. Förföljelse på »grund av religion» kan anta olika former. Till exempel kan det röra sig om förbud mot medlemskap i ett religiöst samfund, mot enskild eller offentlig gudstjänstutövning eller mot religiös undervisning eller allvarliga diskrimineringsåtgärder riktade mot personer på grund av att de utövar sin religion eller tillhör ett visst religiöst samfund.

73. Blotta medlemskapet i ett visst religiöst samfund är vanligen inte tillräckligt för att medföra flyktingskap. Det kan emellertid finnas speciella omständigheter då detta kan vara en tillräcklig grund.

d) Nationalitet

74. I detta sammanhang förstås uttrycket »nationalitet» inte bara som »medborgarskap». Det syftar också på tillhörighet till en etnisk eller språklig grupp och kan emellanåt delvis sammanfalla med uttrycket »ras». Förföljelse på grund av nationalitet kan bestå i fientliga attityder och åtgärder riktade mot en nationell (etnisk, språklig) minoritet. Under vissa förhållanden kan det faktum att en person tillhör en sådan minoritet i sig ge upphov till en välgrundad fruktan för förföljelse.

75. I stater vars befolkning tillhör två eller flera olika nationella (etniska, språkliga) grupper kan konflikter uppstå och även förföljelse eller risk för förföljelse. Det kan vara svårt att skilja mellan förföljelse på grund av nationalitet och förföljelse på grund av politiska åsikter när en konflikt mellan nationella grupper har samband med politiska rörelser, i synnerhet då en politisk rörelse identifieras med en specifik »nationalitet».

76. Förföljelse på grund av nationalitet fruktas i de flesta fallen av personer som tillhör en nationell minoritet. Det har emellertid förekommit många fall i olika världsdelar att en person tillhörande en majoritet riskerar förföljelse av en dominerande minoritet.

e) Tillhörighet till viss samhällsgrupp

77. En »viss samhällsgrupp» innefattar vanligen personer med liknande bakgrund, vanor eller social status. Frukten för förföljelse under denna rubrik sammanfaller ofta delvis med frukten för förföljelse på andra grunder, till exempel ras, religion eller nationalitet.

78. Tillhörighet till en viss samhällsgrupp kan vara orsak till förföljelse eftersom det inte finns förtroende för gruppens lojalitet gentemot regeringen. Det kan också bero på att den politiska inställningen, gruppens förfäder, ekonomiska aktiviteter eller blotta existensen av samhällsgruppen som sådan anses utgöra ett hinder för regeringens politik.

79. Blotta tillhörigheten till en viss samhällsgrupp kommer normalt inte att vara tillräckligt för att medföra flyktingskap. Det kan emellertid finnas speciella omständigheter då blotta tillhörigheten kan utgöra ett tillräckligt skäl att frukta förföljelse.

f) Politisk övertygelse

80. Att ha en politisk övertygelse som inte står i överensstämmelse med regeringens är i sig inte tillräckligt för att medföra flyktingskap. Den sökande måste visa att han riskerar förföljelse på grund av sin politiska övertygelse. Detta förutsätter att den sökandes åsikter, som är kritiska mot myndigheternas politik eller metoder, inte tolereras av dessa. Vidare förutsätts att denna övertygelse kommit till myndigheternas kännedom eller att den av myndigheterna tillskrivs den sökande. Den politiska åskådningen hos en lärare eller författare kan vara lättare att identifiera än den hos en person som lever i en mindre blottad ställning. Den relativa vikten eller orubbligheten hos den sökandes åskådning, i det fall detta kan utrönas, kommer också att vara av betydelse.

81. Samtidigt som definitionen talar om förföljelse »på grund av politisk åskådning» är det inte alltid möjligt att fastställa orsakssambandet mellan de politiska åsikterna och det som den sökande utsatts för eller fruktar. Sådana åtgärder har endast ytterst sällan uttryckligen grundats på politisk övertygelse. Betydligt oftare tar sig sådana åtgärder uttryck i påföljder för påstådda kriminella handlingar mot statsmakten. Därför är det nödvändigt att fastställa den sökandes politiska övertygelse, vilket är grundorsaken till hans beteende, samt att denna övertygelse har lett till eller kan leda till den förföljelse han påstår sig frukta.

82. Som tidigare framhållits innebär förföljelse »på grund av politisk åskådning» att den sökande har en övertygelse som har kommit till myndigheternas kännedom. Det kan emellertid också finnas situationer då den sökande inte

givit uttryck för sina åsikter. Likväl kan det ibland vara rimligt att anta på grund av styrkan i övertygelsen, att hans åsikter förr eller senare kommer att bli kända och att den sökande då kommer att råka i konflikt med myndigheterna. Om det är rimligt att anta detta, kan den sökande anses hysa fruktan för förföljelse på grund av politisk övertygelse.

83. En sökande som gör anspråk på fruktan för förföljelse på grund av politisk övertygelse behöver inte visa att hemlandets myndigheter ägde kännedom om hans politiska uppfattning innan han lämnade landet. Han kan ha dolt sina politiska åsikter och aldrig drabbats av någon diskriminering eller förföljelse. Emellertid kan enbart det faktum att han fransäger sig sin regerings beskydd eller vägrar att återvända avslöja den sökandes sanna uppfattning vilket kan ge upphov till fruktan för förföljelse. Under sådana omständigheter baseras en prövning av den sökandes välgrundade fruktan på en bedömning av de följder det skulle ha för en sökande med en viss bestämd politisk uppfattning om han återvänder. Detta gäller i synnerhet så kallade flyktingar »sur place».¹⁰

84. När en person är föremål för åtal eller bestraffning för ett politiskt brott kan man behöva göra en åtskillnad mellan åtal som rör den politiska *övertygelsen* och de politiskt motiverade *handlingarna*. Om åtalet hänför sig till straffbar gärning begången utifrån politiska motiv och om det förväntade straffet överensstämmer med gällande rätt i den berörda staten, gör en fruktan för sådant åtal i sig inte den sökande till flykting.

85. Det beror på en rad andra faktorer om en politisk brottsling också kan anses som flykting. Åtal för ett brott kan, beroende på omständigheterna, vara en förevändning för att bestraffa gärningsmannen för dennes politiska åsikter eller för uttalandet av dessa. Det kan också finnas skäl att misstänka att en politisk brottsling skulle utsättas för ett oproportionerligt eller godtyckligt straff för det påstådda brottet. Ett sådant oproportionerligt eller godtyckligt straff anses innebära förföljelse.

86. Vid bedömningen av huruvida en politisk brottsling kan betraktas som flykting skall hänsyn också tas till följande omständigheter: den sökandes personlighet, hans politiska övertygelse, motivet bakom gärningen, den begångna gärningens natur, åtalets karaktär och dess motiv; slutligen också karaktären hos lagen på vilken åtalet är baserat. Dessa faktorer kan visa att den ifrågavarande personen känner fruktan för förföljelse och inte endast fruktan för åtal och bestraffning i enlighet med gällande rätt för en gärning som han har begått.

¹⁰ Jfr punkterna 94–96.

4 »... befinner sig utanför det land, vari han är medborgare ...»

a) Allmän analys

87. Uttrycket »befinner sig utanför det land, vari han är medborgare» hänför sig till personer med medborgarskap till skillnad från personer som är statslösa. I de flesta fall behåller flyktingar hemlandets medborgarskap.

88. För flyktingskap krävs det generellt av en sökande som har ett medborgarskap att han befinner sig utanför det land i vilket han är medborgare. Det finns inga undantag från denna regel. Det internationella skyddet kan inte träda i funktion så länge en person befinner sig inom hemlandets territoriella jurisdiktion.¹¹

89. När den sökande uppger att han fruktar förföljelse i det land i vilket han är medborgare, måste det fastställas att han verkligen är medborgare i det landet. Det kan emellertid råda osäkerhet om huruvida en person har ett medborgarskap. Personen kanske inte vet själv, eller kanske felaktigt uppger sig ha ett visst medborgarskap eller att vara statslös. Då hans medborgarskap inte säkert kan fastställas, skall hans flyktingskap prövas på liknande sätt som beträffande den som är statslös, dvs. i stället för det land i vilket han är medborgare måste hänsyn tas till vilket land han tidigare haft sin vanliga vistelseort i. (Jfr punkterna 101–105.)

90. Som ovan nämnts måste en sökandes välgrundade fruktan för förföljelse prövas i förhållande till medborgarskapslandet. Så länge han inte känner någon fruktan i förhållande till medborgarskapslandet kan han förväntas utnyttja det landets skydd. Han är då inte i behov av internationellt skydd och således inte flykting.

91. Fruktan för förföljelse behöver inte alltid avse *hela* medborgarskapslandets territorium. Vid etniska konflikter eller svåra oroligheter innefattande förhållanden såsom inbördeskrig, kan förföljelse av en specifik etnisk eller nationell grupp förekomma endast i en del av landet. I sådana situationer kommer en person inte att uteslutas från möjligheten att erhålla flyktingskap endast på grund av att han kunde ha sökt tillflykt i en annan del av det landet, om det under alla rådande omständigheter inte hade varit rimligt att förvänta sig av honom att göra detta.

¹¹ I vissa länder, speciellt i Latinamerika, finns en praxis med »diplomatisk asyl», dvs. beviljande av fristad på utländska ambassader. Medan en person som på detta vis erhållit skydd kan anses befinna sig utanför sitt hemlands *jurisdiktion*, kan han inte sägas befinna sig utanför dess territorium och kan därför inte komma i fråga för bedömning enligt reglerna i 1951 års konvention. Den tidigare synen på ambassader som »extraterritoriella» har på senare tid ersatts av att de betraktas som »okränkbara», och okränkbarhet är ett begrepp som används i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser.

92. Situationer rörande personer som har mer än ett medborgarskap behandlas i punkterna 106 och 107.

93. Medborgarskap kan bevisas genom innehav av ett hemlandspass. Det får antas att innehavaren, såvida inte något annat framgår av passet, är medborgare i det land som utfärdat passet. En person vars pass visar att han är medborgare i det land som utfärdat passet men som gör gällande att han inte är medborgare i det landet måste styrka sitt påstående. Till exempel kan personen visa att passet är ett så kallat bekvämlighetspass (ett till synes vanligt hemlandspass som ibland utfärdas av en nationell myndighet till en person som inte är medborgare). Innehavarens blotta påstående att passet utfärdats åt honom av bekvämlighetsskäl för att göra det möjligt för honom att resa räcker emellertid inte för att vederlägga antagandet om medborgarskap. I vissa fall kan det vara möjligt att få uppgifter av den myndighet som utfärdat passet. Om detta inte är möjligt eller om sådana uppgifter inte kan inhämtas inom rimlig tid måste utredaren avgöra om den sökandes påstående är trovärdigt genom att väga samman alla faktorerna i dennes berättelse.

b) Flykting »sur place»

94. Kravet att en person måste befinna sig utanför sitt land för att vara flykting innebär inte att han nödvändigtvis måste ha lämnat hemlandet olagligt eller ens att han måste ha lämnat det på grund av välgrundad fruktan. Han kan ha beslutat sig för att ansöka om flyktingstatus efter att ha varit utomlands en tid. En person som inte var flykting då han lämnade sitt hemland men som blir flykting vid en senare tidpunkt, kallas flykting »sur place».

95. En person blir flykting »sur place» på grund av omständigheter som inträffar i hemlandet under hans frånvaro. Diplomater och andra tjänstemän som arbetar utomlands, krigsfångar, studerande, gästarbetare och andra har ansökt om flyktingskap under sin vistelse utomlands och har erkänts som flyktingar.

96. En person kan bli flykting »sur place» till följd av sina egna handlingar, till exempel genom att associera sig med flyktingar som redan blivit erkända eller genom att uttrycka sina politiska åsikter i det land han vistas i. Ifall sådana handlingar är tillräckliga för att rättfärdiga en välgrundad fruktan för förföljelse måste avgöras genom en omsorgsfull prövning av omständigheterna i det enskilda fallet. Särskild hänsyn bör tas till om myndigheterna i den sökandes hemland har fått kännedom om sådana handlingar och till hur dessa kommer att uppfattas av myndigheterna.

5 »... samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd ...»

97. Till skillnad från vad som behandlas under rubriken 6 nedan syftar förevarande uttryck på personer som är medborgare i ett land. En flykting är alltid en person som inte åtnjuter sin regerings skydd oavsett om han är ur stånd att eller icke önskar att begagna sig av detta skydd.

98. Att vara *ur stånd* att begagna sig av sådant skydd kan bero på omständigheter som den berörde personen inte råder över. Det kan till exempel råda krigstillstånd, inbördeskrig eller andra svåra oroligheter som förhindrar medborgarskapslandet att erbjuda skydd eller medför att sådant skydd blir verkningslöst. Sökanden kan också ha nekats medborgarskapslandets skydd. En vägran att ge skydd kan bekräfta eller förstärka den sökandes fruktan för förföljelse och utgöra en del av förföljelsen.

99. Vad som utgör en vägran att ge skydd måste avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Om det förefaller som om den sökande har vägrats tjänster (till exempel inte har beviljats hemlandspass, förlängning av ett sådant pass giltighet eller inresa i hemlandet) som normalt tillkommer hans landsmän, kan detta utgöra en vägran att ge skydd i definitionens mening.

100. Uttrycket *icke önskar* syftar på flyktingar som vägrar att acceptera skydd av medborgarskapslandets regering.¹² Uttrycket villkoras av orden »sådan fruktan som nyss sagts». I normalfallet är det oförenligt att begagna sig av sitt hemlands skydd samtidigt som man påstår att man befinner sig utanför detta land »på grund av välgrundad fruktan för förföljelse». Det finns inget behov av internationellt skydd närhelst medborgarskapslandets skydd är tillgängligt och det inte finns någon anledning att av välgrundad fruktan avvisa detta skydd. Personen i fråga är alltså inte flykting.

6 »... eller den som, utan att vara medborgare i något land, till följd av händelser som förut sagts befinner sig utanför det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att återvända dit.»

101. Detta uttryck, som rör statslösa flyktingar, motsvarar det föregående uttrycket som hänför sig till flyktingar med medborgarskap. För statslösa flyktingar ersätts »det land, vari han är medborgare» med »det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort». Uttrycket »icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd» ersätts med »icke önskar att återvända dit». För statslösa flyktingar uppkommer givetvis inte frågan om »begagnande av skydd» i det land vari de tidigare haft sin vanliga vistelseort. När en statslös person har

¹² UN Document E/1618, s. 39.

lämnat det land vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, och av de skäl som anges i definitionen, är han vanligtvis förhindrad att återvända.

102. Det kan noteras att inte alla statslösa personer är flyktingar. De måste befinna sig utanför det land där de haft sin vanliga vistelseort av de skäl som anges i definitionen. Om sådana orsaker inte föreligger är den statslöse inte flykting.

103. Sådana orsaker måste prövas i förhållande till det land vari han »tidigare haft sin vanliga vistelseort» och i vilket han påstår sig hysa fruktan. De som skrev utkastet till 1951 års konvention definierade detta som »det land i vilket han vistats och där han utsatts för eller fruktade att utsättas för förföljelse om han återvände». ¹³

104. En statslös person kan ha haft sin vanliga vistelseort i flera länder och han kan frukta förföljelse i fler än ett av dessa. Definitionen kräver inte att han uppfyller förutsättningarna för flyktingskap i förhållande till alla.

105. När det väl har fastslagits att en statslös person är flykting i förhållande till »det land vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort» kommer ett senare byte av bosättningsland inte att påverka hans ställning som flykting.

7 Dubbelt eller mångfaldigt medborgarskap

1951 års konvention artikel 1 A 2 andra stycket:

Beträffande den som är medborgare i mer än ett land avses med uttrycket »land vari han är medborgare» varje land, vari han är medborgare; ingen skall anses vara i avsaknad av det lands skydd, vari han är medborgare, därest han utan bärande skäl grundat på berättigad fruktan underlåtit att begagna sig av något av de länders skydd, i vilka han är medborgare.

106. Denna bestämmelse, som knappast kräver någon förklaring, är avsedd att utesluta alla personer med dubbelt eller mångfaldigt medborgarskap från flyktingskap förutsatt att de kan komma i åtnjutande av skydd i åtminstone ett av dessa länder. Om nationellt skydd finns tillgängligt, har detta företräde framför internationellt skydd.

107. Vid prövning av ett fall som rör en person med dubbelt eller mångfaldigt medborgarskap är det emellertid nödvändigt att skilja mellan innehav av medborgarskap i juridisk bemärkelse och den utsträckning i vilken den sökande är i stånd att få skydd av staten i fråga. Det kommer att finnas fall där den sökande är medborgare i ett land i vilket han inte påstår sig hysa någon fruktan men där medborgarskapet ändå inte medför det skydd som normalt

¹³ Ibid.

ges till medborgare. Under sådana omständigheter är innehav av det andra medborgarskapet inte oförenligt med flyktingskap. Som regel måste den sökande ha begärt och vägrats skydd innan det kan fastställas att ett medborgarskap inte innebär något skydd. Om det inte finns någon uttrycklig vägran att ge skydd, kan avsaknad av svar inom rimlig tid betraktas som vägran att ge skydd.

8 Geografisk omfattning

108. När 1951 års konvention utarbetades fanns hos några stater ett önskemål att inte behöva åta sig förpliktelser vars omfattning inte kunde förutses. Detta önskemål ledde till att en datumgräns infördes. Detta har redan behandlats (jfr punkterna 35 och 36). För att tillgodose vissa staters önskemål ger 1951 års konvention för en fördragsslutande stat möjligheten att begränsa sina förpliktelser enligt konventionen till personer som blivit flyktingar till följd av händelser som inträffat i Europa.

109. I enlighet härmed föreskrivs i 1951 års konvention artikel 1 B:

- 1) I denna konvention skall med det i artikel 1 A förekommande uttrycket »händelser som inträffat före den 1 januari 1951» kunna förstås antingen
 - a) »händelser som inträffat i Europa före den 1 januari 1951» eller
 - b) »händelser som inträffat i Europa eller annorstädes före den 1 januari 1951», och skall envar fördragsslutande stat vid undertecknandet eller ratifikationen av konventionen eller vid anslutningen till densamma avgiva en förklaring angående vilkendera av dessa båda betydelser som staten i fråga inlägger i förevarande uttryck med hänsyn till de förpliktelser, som den åtager sig i enlighet med konventionen.
- 2) Fördragsslutande stat, som valt alternativet a) ovan, äger när som helst medelst ett till Förenta Nationernas generalsekreterare riktat meddelande utvidga sina förpliktelser genom att antaga alternativet b).

110. I skrivande stund tillämpade fortfarande nio av de stater som tillträtt 1951 års konvention alternativet a, »händelser som inträffat i Europa».¹⁴ Även om flyktingar från andra delar av världen ofta beviljas asyl i några av dessa länder, tillerkänns de som regel inte ställning som flykting enligt 1951 års konvention.

¹⁴ Jfr bilaga IV.

Kapitel III

Upphörandeklausuler

A. Allmänt

111. De s.k. *upphörandeklausulerna* anger förutsättningarna för när en flykting skall upphöra att vara flykting. De grundar sig på uppfattningen att internationellt skydd inte bör ges när detta inte längre är nödvändigt eller berättigat (1951 års konvention artikel 1 C punkt 1–6).

112. En person som tillerkänts ställning som flykting behåller denna till dess att han omfattas av någon av upphörandeklausulerna.¹⁵ Denna strikta hållning för fastställandet av flyktingskap motiveras av behovet att ge flyktingar en försäkran att deras ställning inte ständigt kommer att granskas mot bakgrund av obetydliga och tillfälliga förändringar av den rådande situationen i hemlandet.

113. Artikel 1 C i 1951 års konvention föreskriver:

Denna konvention skall upphöra att vara tillämplig på den som omfattas av bestämmelserna under A ovan men som

- 1) av fri vilja på nytt begagnar sig av det lands skydd, vari han är medborgare; eller
- 2) efter att hava förlorat sitt medborgarskap, av fri vilja återförvärvar detsamma; eller
- 3) förvärvar medborgarskap i ett nytt land och kommer i åtnjutande av detta lands skydd; eller
- 4) av fri vilja återvänder för att bosätta sig i det land, som han lämnat eller utanför vilket han fortsatt att uppehålla sig på grund av fruktan för förföljelse; eller
- 5) icke kan fortfara att vägra begagna sig av det lands skydd, vari han är medborgare, enär de omständigheter, till följd av vilka han blivit erkänd såsom flykting, icke längre föreligga,
dock att denna bestämmelse icke avser flykting hänförlig under A 1) ovan, som kan återopa på tidigare förföljelse grundade, tungt vägande skäl för vägran att begagna sig av det lands skydd, vari han är medborgare; eller
- 6) utan att äga medborgarskap i något land kan återvända till det land, vari han tidigare hade sin vanliga vistelseort, enär de omständigheter, till följd av vilka han blivit erkänd såsom flykting, icke längre föreligga,

¹⁵ I vissa fall kan flyktingskapet upprätthållas trots att grunderna för sådan rättslig ställning uppenbarligen har ändrats. Jfr klausulerna 5 och 6 i artikeln (punkt 135–139).

dock att denna bestämmelse icke avser flykting hänförlig under A 1) ovan, som kan återopa på tidigare förföljelse grundade, tungt vägande skäl för vägran att återvända till det land, vari han tidigare hade sin vanliga vistelseort.

114. Av de sex upphörandeklausulerna återspeglar de fyra första förändring av flyktingens situation som han själv har varit upphov till, nämligen:

- 1) att på nytt frivilligt begagna nationellt skydd;
- 2) att frivilligt återta sitt tidigare medborgarskap;
- 3) att förvärva nytt medborgarskap;
- 4) att på nytt frivilligt bosätta sig i det land där han hyst fruktan för förföljelse.

115. De två sista upphörandeklausulerna, 5 och 6, grundar sig på uppfattningen att internationellt skydd inte längre är motiverat beroende på förändringar i det land i vilket man tidigare fruktat förföljelse och att orsakerna till att en person en gång blev flykting därför inte längre finns kvar.

116. Upphörandeklausulerna är till sin karaktär negativa och uppräknningen är uttömmande. De skall därför tolkas restriktivt. Inga andra liknande skäl får åberopas för att rättfärdiga tillbakadragandet av beviljad flyktingstatus. Om en flykting inte längre vill betraktas som flykting, av vilka orsaker det än må vara, finns självfallet inte någon anledning att fortsätta att tillerkänna honom ställning som flykting eller internationellt skydd.

117. Artikel 1 C behandlar inte frågan om återkallande av flyktingstatus. Det kan emellertid vid en senare tidpunkt uppdagas att en flykting från första början aldrig borde ha erkänts som flykting. Så kan vara fallet om det till exempel visar sig att ställningen som flykting grundats på sakuppgifter som förvrängts; att personen har ett annat medborgarskap eller att en av utslutandeklausulerna skulle ha tillämpats på honom om alla fakta varit kända. I sådana fall kommer det beslut genom vilket det fastställts att personen i fråga var flykting vanligen att återkallas.

B. Tolkning av begreppen

I Att på nytt frivilligt begagna sig av nationellt skydd

1951 års konvention artikel 1 C första punkten:

av fri vilja på nytt begagnar sig av det lands skydd, vari han är medborgare;

118. Denna upphörandeklausul är tillämplig på en flykting som har ett medborgarskap och som har sin hemvist utanför medborgarskapslandet. (Si-

tuationen för en flykting som har återvänt till medborgarskapslandet regleras i den fjärde upphörandeklausulen som talar om en person som återvänder för att bosätta sig i det landet.) En flykting som av fri vilja på nytt begagnar sig av sitt hemlands skydd är inte längre i behov av internationellt skydd. Han har visat att han inte längre »är ur stånd eller icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd vari han är medborgare».

119. Tillämpningen av ifrågavarande upphörandeklausul har tre förutsättningar:

- a) frivillighet: flyktingen måste handla frivilligt;
- b) avsikt: flyktingen måste ha för avsikt att med sitt handlande på nytt begagna sig av sitt medborgarskapslands skydd;
- c) återupptagning (*re-availment*) av nyttjande: flyktingen måste faktiskt er-hålla sådant skydd.

120. Om flyktingen inte handlar av fri vilja, upphör han inte att vara flykting. Detta kan vara fallet då han uppmanas av en myndighet, exempelvis i det land där han har sin hemvist, att mot sin vilja utföra en handling som kan tolkas så att han åter begagnar sig av medborgarskapslandets skydd. Det kan exempelvis röra sig om att han hos ett konsulat ansöker om hemlandspass. Personen i fråga upphör inte att vara flykting bara för att han följer sådana instruktioner. Han kan också på grund av omständigheter som han inte råder över nödgas att utnyttja ett visst skydd från sitt medborgarskapsland. Han kan till exempel behöva ansöka om äktenskapsskillnad i hemlandet, därför att inget annat beslut om äktenskapsskillnad kan ha internationell giltighet. Ett sådant handlande kan inte anses som att han »av fri vilja på nytt begagnar sig av skydd» och innebär inte att personen upphör att vara flykting.

121. När det gäller att fastställa om en person har upphört att vara flykting måste man skilja mellan de fall då flyktingen faktiskt på nytt begagnar sig av skydd och när det är frågan om enstaka och tillfälliga kontakter med medborgarskapslandets myndigheter. Om en flykting ansöker och får ett hemlandspass eller förlängning av ett sådant, kan det i avsaknad av bevis på motsatsen antas att han har för avsikt att begagna sig av medborgarskapslandets skydd. Å andra sidan kan inte den omständigheten att man införskaffar ett dokument utfärdat av medborgarskapslandets myndigheter som även icke-medborgare kan vara tvingade att ansöka om, till exempel födelse- eller vigselbevis eller liknande, tolkas som att flyktingen åter begagnar sig av medborgarskapslandets skydd.

122. En flykting som begär skydd från myndigheterna i det land där han är medborgare har »på nytt begagnat» sig av sådant skydd först då hans begäran faktiskt har beviljats. Det vanligaste fallet när någon »på nytt begagnar» är att flyktingen önskar återvända till detta land. Han upphör inte att vara flykting

enbart genom att ansöka om repatriering. Å andra sidan innebär erhållande av inresetillstånd eller nationellt pass för återresa i avsaknad av bevis på motsatsen att flyktingskapet upphör.¹⁶ Detta utesluter emellertid inte att den person som skall repatrieras erhåller bistånd – även av UNHCR – för att underlätta återvändandet.

123. En flykting kan av fri vilja ha erhållit ett hemlandspass antingen med avsikt att begagna sig av sitt hemlands skydd medan han befinner sig utanför detta land eller för att återvända till hemlandet. Som tidigare nämnts upphör han normalt att vara flykting i och med att han har erhållit ett hemlandspass. Om han därefter ändrar uppfattning, kommer hans ställning som flykting på nytt att behöva prövas. Personen måste förklara varför han ändrat sig och visa att det inte har skett någon grundläggande förändring av de omständigheter som ursprungligen ledde till att han förklarades som flykting.

124. Under vissa exceptionella omständigheter behöver det förhållandet att en flykting erhållit ett hemlandspass eller en förlängning av dess giltighet inte innebära att han upphör att vara flykting (jfr punkt 120). Detta kan till exempel vara fallet när innehavaren av ett hemlandspass inte tillåts att återvända till hemlandet utan särskilt tillstånd.

125. Om en flykting besöker sitt hemland med till exempel ett resedokument utfärdat av myndigheterna i det land han är bosatt i, och alltså inte med ett hemlandspass, har vissa stater ansett detta innebära att flyktingen på nytt begagnar sig av hemlandets skydd och att han i enlighet med upphörandeklausulen har förlorat sin ställning som flykting. Dessa fall bör emellertid bedömas individuellt. Att besöka en gammal eller sjuk förälder har en helt annan innebörd i fråga om flyktingens relation till sitt tidigare hemland än regelbundna semesterbesök eller besök för att etablera affärskontakter.

2 Att frivilligt återta tidigare medborgarskap

1951 års konvention artikel 1 C andra punkten:

efter att hava förlorat sitt medborgarskap, av fri vilja återförvärvat detsamma;

126. Denna klausul liknar den föregående. Den är tillämplig på de fall där en flykting som har förlorat medborgarskapet i det land i vilket han ansetts hysa

¹⁶ Det ovan sagda berör en flykting som fortfarande befinner sig utanför sitt hemland. Det kan noteras att den fjärde upphörandeklausulen medför att en flykting upphör att vara flykting när denne »ånyo bosatt» sig i det land han är medborgare i eller det land där han hade sin vanliga vistelseort.

en välgrundad fruktan för förföljelse, av fri vilja återförvärvat detta medborgarskap.

127. Enligt den tidigare nämnda regeln (artikel 1 C 1) förlorar en person som har behållit sitt medborgarskap sin ställning som flykting om han på nytt begagnar sig av medborgarskapslandets skydd. Enligt föreliggande klausul (artikel 1 C 2) upphör en person att vara flykting genom att återförvärva det medborgarskap han tidigare förlorat.¹⁷

128. Ett återförvärvande av medborgarskap måste ske frivilligt. Att genom lagstiftning eller dekret bli tilldelad medborgarskap innebär inte att flyktingen frivilligt har återförvärvat medborgarskapet såtillvida han inte uttryckligen eller underförstått har accepterat detta. En person upphör inte att vara flykting bara därför att han kunde ha återförvärvat sitt tidigare medborgarskap med mindre denna valmöjlighet faktiskt utnyttjats. Om ett sådant tidigare medborgarskap har beviljats genom lagstiftning som innehåller en möjlighet att avstå, anses man ha återförvärvat sitt tidigare medborgarskap om man med full vetskap inte nyttjat möjligheten att avstå. Regeln gäller emellertid inte om flyktingen kan åberopa särskilda skäl och visa att det inte varit hans avsikt att återförvärva medborgarskapet.

3 Att förvärva nytt medborgarskap

1951 års konvention artikel 1 C tredje punkten:

... förvärvat medborgarskap i ett nytt land och kommer i åtnjutande av detta lands skydd;

129. I likhet med vad som gäller i fråga om återförvärvande av medborgarskap, härleds denna tredje upphörandeklausul från principen att en person som åtnjuter nationellt skydd inte är i behov av internationellt skydd.

130. Det medborgarskap som flyktingen förvärvat är som regel medborgarskap i det land i vilket han är bosatt. En flykting som bor i ett visst land kan emellertid under speciella förhållanden förvärva ett medborgarskap i ett annat land. Även i ett sådant fall upphör han att vara flykting under förutsättning att det nya medborgarskapet medför att han åtnjuter detta lands skydd. Detta villkor framgår av orden »och kommer i åtnjutande av detta lands skydd».

131. Om en person har upphört att vara flykting efter att ha beviljats nytt medborgarskap och därefter hävdar att han hyser välgrundad fruktan för

¹⁷ I majoriteten av fallen bibehåller en flykting medborgarskapet i sitt tidigare hemland. Ett sådant medborgarskap kan förloras genom åtgärder som syftar till att individuellt eller kollektivt beröva personer medborgarskap. Det betyder inte nödvändigtvis att man förlorar sitt medborgarskap (dvs. att man blir statslös) när man erhållit status som flykting.

förföljelse i det nya medborgarskapslandet, leder detta till en helt ny situation. Hans ställning som flykting skall då avgöras i förhållande till det nya medborgarskapslandet.

132. Har en person upphört att vara flykting därför att han förvärvat nytt medborgarskap och detta nya medborgarskap därefter förlorats, kan han beroende på omständigheterna i det enskilda fallet återfå sin ställning som flykting.

4 Att på nytt frivilligt bosätta sig i det land där han hyst fruktan för förföljelse

1951 års konvention artikel 1 C fjärde punkten:

... av fri vilja återvänder för att bosätta sig i det land, som han lämnat eller utanför vilket han fortsatt att uppehålla sig på grund av fruktan för förföljelse;

133. Denna fjärde upphörandeklausul gäller såväl flyktingar som har ett medborgarskap som statslösa flyktingar. Den är tillämplig på en flykting som har återvänt till hemlandet eller det tidigare vistelslandet och som inte utifrån första eller andra upphörandeklausulen under vistelsetiden i tillflyktslandet upphört att vara flykting.

134. Klausulen använder uttrycket »av fri vilja återvänder». Detta skall förstås som återvändande till medborgarskapslandet eller det land i vilket man hade sin vanliga vistelseort med avsikt att bosätta sig. Att tillfälligt besöka det tidigare hemlandet med ett resedokument utfärdat av myndigheterna i det land personen i fråga bosatt sig i – således inte med hemlandspass – är inte liktydigt med att »av fri vilja återvända» och innebär inte att personen förlorar sin ställning som flykting enligt denna klausul.¹⁸

5 Medborgare vars grunder för flyktingskap inte längre föreligger

1951 års konvention artikel 1 C femte punkten:

... icke kan fortfara att vägra begagna sig av det lands skydd, vari han är medborgare, enär de omständigheter, till följd av vilka han blivit erkänd såsom flykting, icke längre föreligger,

dock att denna bestämmelse icke avser flykting hänförlig under A 1) ovan, som kan åberopa på tidigare förföljelse grundade, tungt vägande skäl för vägran att begagna sig av det lands skydd, vari han är medborgare;

135. Ordet »omständigheter» syftar på grundläggande förändringar i landet som kan antas leda till att grunderna för fruktan för förföljelse inte längre föreligger. En liten och möjligtvis tillfällig förändring av de förhållanden som ligger till grund för en enskild flyktingens fruktan och som inte medför större

¹⁸ Jfr punkt 125.

förändringar av omständigheterna är inte tillräcklig för att göra den här klausulen tillämplig. En flyktings rättsliga ställning bör i princip inte göras till föremål för en ofta återkommande omprövning. Detta kan skapa en känsla av otrygghet, något som det internationella skyddet syftar till att motverka.

136. Andra stycket i denna punkt innehåller ett undantag som kan hänföras till upphörandeklausulen i första stycket. Det behandlar den speciella situation där en person tidigare kan ha utsatts för en mycket svår förföljelse och av den anledningen inte upphör att vara flykting även om omfattande förändringar har inträffat i hemlandet. Hänvisningen till artikel 1 A 1 innebär att undantaget gäller »statutflyktingar». Då 1951 års konvention utarbetades utgjorde dessa flyktingar en majoritet. Undantaget ger emellertid uttryck för en mer allmän humanitär princip som kan tillämpas på andra än »statutflyktingar». Som regel accepteras att en person som lidit under ohyggliga former av förföljelse eller dennes familj inte kan förväntas återvända till hemlandet. Även om det där har ägt rum ett regimskifte, innebär detta inte nödvändigtvis en förändring i befolkningens attityd. Flyktingens personliga upplevelse av förhållandena i hemlandet mot bakgrund av dennes tidigare erfarenheter behöver inte heller ha förändrats.

6 Statslösa hos vilka grunderna för flyktingskap inte längre föreligger

1951 års konvention artikel 1 C sjätte punkten:

... utan att äga medborgarskap i något land kan återvända till det land, vari han tidigare hade sin vanliga vistelseort, enär de omständigheter, till följd av vilka han blivit erkänd såsom flykting, icke längre föreligger,

dock att denna bestämmelse icke avser flykting hänförlig under A 1) ovan, som kan åberopa på tidigare förföljelse grundade, tungt vägande skäl för vägran att återvända till det land, vari han tidigare hade sin vanliga vistelseort.

137. Denna sjätte och sista upphörandeklausul har sin motsvarighet i den femte upphörandeklausulen vilken rör personer som har medborgarskap. Denna klausul behandlar uteslutande statslösa flyktingar som kan återvända till det land där de tidigare haft sin vanliga vistelseort.

138. Ordet *omständigheter* bör tolkas på samma sätt som i den femte upphörandeklausulen.

139. Det bör understrykas att utöver de förändrade omständigheterna i det land personen i fråga tidigare haft sin vanliga vistelseort, måste denne även ha en *möjlighet* att återvända dit. En statslös person har inte alltid denna möjlighet.

Kapitel IV

Uteslutandeklausuler

A. Allmänt

140. 1951 års konvention artikel 1 D, E och F innehåller bestämmelser genom vilka en person som i och för sig kan anses som flykting enligt definitionen i artikel 1 A likväl utesluts från möjligheten att kunna erhålla ställning som flykting. Sådana fall kan delas in i tre grupper. Den första gruppen (artikel 1 D) rör dem som redan erhåller skydd eller bistånd av Förenta Nationerna. Den andra gruppen (artikel 1 E) rör dem som inte anses vara i behov av internationellt skydd. Den tredje gruppen (artikel 1 F) räknar upp de kategorier av personer som inte anses vara berättigade till internationellt skydd.

141. De sakförhållanden som på detta sätt utesluter en person från möjligheten att få flyktingstatus kommer normalt fram under utredningen. Emellertid inträffar det också att förhållanden som motiverar ett uteslutande framkommer först efter det att en person blivit erkänd som flykting. I sådana fall påkallar uteslutandeklausulen att det tidigare beslutet återkallas.

B. Tolkning av begreppen

1 Personer som redan erhåller Förenta Nationernas skydd eller bistånd

1951 års konvention, artikel 1 D:

Denna konvention är icke tillämplig på dem som för närvarande åtnjuta beskydd eller bistånd av andra Förenta Nationernas organ eller institutioner än Förenta Nationernas Høge Kommissarie för flyktingar.

Därest sådant beskydd eller bistånd, av vilken anledning det vara må, skulle upphöra utan att nu ifrågavarande personers ställning blivit slutgiltigt reglerad enligt tillämpliga, av Förenta Nationernas generalförsamling antagna resolutioner, skola vederbörande utan vidare äga åtnjuta de i denna konvention stadgade förmånerna.

142. Var och en som erhåller skydd eller bistånd av något organ eller någon institution som tillhör Förenta Nationerna förutom UNHCR, utesluts enligt

denna klausul. Sådant skydd eller bistånd gavs tidigare av FN-organet »United Nations Korean Reconstruction Agency (UNKRA)» och ges för närvarande av FN-organet »United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA)». Det är möjligt att liknande situationer kommer att uppstå i framtiden.

143. När det gäller flyktingar från Palestina noteras att UNRWA endast verkar i vissa områden i Mellanöstern och att det endast är där som UNRWA ger sitt skydd och bistånd. En flykting från Palestina som befinner sig utanför detta område åtnjuter sålunda inte något bistånd och kan få sin ställning som flykting avgjord enligt 1951 års flyktingkonvention. Som regel skall det vara tillräckligt att konstatera att de omständigheter som ursprungligen berättigade honom skydd eller bistånd från UNRWA består och att han inte upphört att vara flykting enligt någon av upphörandeklausulerna eller är undantagen från tillämpningen av konventionen enligt någon av uteslutandeklausulerna.

2 Personer som inte anses vara i behov av internationellt skydd

1951 års konvention artikel 1 E:

Denna konvention äger icke tillämpning på den som av vederbörliga myndigheter i det land, vari han bosatt sig, erkännes hava de rättigheter och skyldigheter, som äro förbundna med innehav av medborgarskap i sagda land.

144. Denna bestämmelse syftar på personer som annars skulle ha betraktats som flyktingar men som har mottagits i ett land där de tillerkänns de flesta av de rättigheter som normalt tillerkänns landets medborgare men saknar medborgarskap i landet. (De benämns ofta *nationella flyktingar*.) I den stat som tagit emot flyktingarna finns ofta en befolkning med samma etniska ursprung som deras.¹⁹

145. Det finns ingen preciserad definition av uttrycket »rättigheter och skyldigheter» som fastställer förutsättningarna för tillämpningen av denna uteslutandeklausul. Emellertid kan man säga att en uteslutning blir aktuell när en persons rättsliga ställning i hög grad liknar den som en medborgare i landet i fråga innehar. Det är särskilt viktigt att han i likhet med landets medborgare är skyddad mot deportation och utvisning.

146. Klausulen syftar på en person som *bosatt* sig i landet i fråga. Detta innebär stadigvarande bosättning och inte bara ett kortare besök. En person som är bosatt utanför detta land och som inte åtnjuter dess diplomatiska skydd berörs inte av uteslutandeklausulen.

¹⁹ Vid utarbetandet av denna uteslutandeklausul hade man i åtanke flyktingar med tyskt ursprung som anlänt till Tyska förbundsrepubliken, vilka erkändes ha de rättigheter och skyldigheter som följde ett tyskt medborgarskap.

3 Personer som inte är berättigade till internationellt skydd

1951 års konvention artikel 1 F:

Stadgandena i denna konvention äga icke tillämpning på den beträffande vilken föreliggande allvarliga skäl antaga, att han

- a) förövat brott mot freden, krigsförbrytelse eller brott mot mänskligheten, sådana dessa brott blivit definierade i de internationella överenskommelser, som tillkommit för att meddela bestämmelser angående sådana brott; eller
- b) förövat grovt icke-politiskt brott utanför tillflyktslandet, innan han erhöll tillträde till detsamma såsom flykting; eller
- c) gjort sig skyldig till gärningar, stridande mot Förenta Nationernas syften och grundsatser.

147. De internationella överenskommelser som kom till under mellankrigstiden definierade olika kategorier av flyktingar och innehöll inga bestämmelser genom vilka brottslingar uteslöts. Det var först omedelbart efter andra världskriget som särskilda bestämmelser utarbetades för att utesluta vissa från den stora grupp av personer som då erhöll bistånd. Dessa personer ansågs inte vara berättigade till internationellt skydd.

148. När 1951 års konvention utarbetades var rättegångarna mot de större krigsförbrytarna i färsk åminnelse och staterna var eniga om att krigsförbrytare inte skulle erhålla skydd. Det fanns också en önskan hos staterna att vägra brottslingar tillträde till sina territorier då de kunde utgöra en fara för den allmänna ordningen och säkerheten.

149. Det är den fördragsslutande staten på vars territorium den sökande begär flyktingstatus, som har att göra bedömningen huruvida någon av dessa uteslutandeklausuler är tillämplig. För att dessa klausuler skall gälla är det tillräckligt att slå fast att det finns »allvarliga skäl att överväga» om någon av de angivna gärningarna har förövats av den sökande. Något formellt bevis om tidigare åtal för brott krävs inte. Med tanke på de allvarliga konsekvenser som följer av att den sökande utesluts från skydd, måste emellertid uteslutandeklausulerna tolkas restriktivt.

a) Krigsförbrytelser m.m.

- a) förövat brott mot freden, krigsförbrytelse eller brott mot mänskligheten, sådana dessa brott blivit definierade i de internationella överenskommelser, som tillkommit för att meddela bestämmelser angående sådana brott;

150. I samband med omnämmandet av brott mot freden, krigsförbrytelser eller brott mot mänskligheten hänvisar konventionen allmänt till »internationella överenskommelser, som tillkommit för att meddela bestämmelser angående sådana brott». Sedan slutet av andra världskriget har det utarbetats ett ansevärt antal sådana överenskommelser. De innehåller alla definitioner på vad som utgör »brott mot freden, krigsförbrytelse och brott mot mänskligheten».

Den mest uttömmande finns i 1945 års Londonöverenskommelse och i stadgan för den internationella krigsribunalen. Definitionerna i denna samt en förteckning över andra relevanta överenskommelser återfinnes i bilagorna V och VI.

b) Ordinära brott

- b) förövat grovt icke-politiskt brott utanför tillflyktslandet, innan han erhöll tillträde till detsamma såsom flykting;

151. Syftet med denna uteslutandeklausul är att skydda samhället i det mottagande landet mot faran av att ta emot en flykting som har förövat ett grovt ordinärt brott. Klausulen söker även bidra till att en rättmätig bedömning görs beträffande en flykting som har gjort sig skyldig till ett eller flera mindre grova brott eller gjort sig skyldig till ett politiskt brott.

152. För att fastställa om en lagöverträdelse är »icke-politisk» eller om det tvärtom rör sig om ett »politiskt brott» bör man först och främst ta hänsyn till brottets art och syfte, dvs. huruvida det förövats utifrån ett genuint politiskt motiv och inte bara av personliga skäl eller för personlig vinnings skull. Det bör också finnas ett nära och direkt orsakssamband mellan det begångna brottet och dess påstådda politiska ändamål och syfte. Den brottsliga handlingens politiska karaktär bör också väga tyngre än andra överväganden. Detta skulle inte vara fallet om omfattningen av de begångna gärningarna är starkt oproportionerlig i förhållande till det uppgivna ändamålet. Det är också svårare att acceptera brottets politiska karaktär om rena illdåd begåtts i samband med brottet.

153. Endast ett brott som har eller kan antas ha förövats av en sökande »utanför tillflyktslandet, innan han erhöll tillträde till detsamma såsom flykting» kan leda till att den sökande utesluts från flyktingskap. Detta land är som regel hemlandet men det kan också vara fråga om något annat land, utom tillflyktslandet, där sökande ansöker om erkännande av flyktingstatus.

154. En flykting som förövar ett grovt brott i tillflyktslandet är underkastad dess rättsskipning. I extrema fall medger 1951 års konvention artikel 33 punkt 2 att en flykting avvisas eller utvisas till det tidigare hemlandet under förutsättning att flyktingen genom lagakraftvunnen dom befunnits skyldig till ett »synnerligen grovt» ordinärt brott och därigenom utgör en fara för samhället i tillflyktslandet.

155. Vad som utgör ett »grovt» icke-politiskt brott enligt uteslutandeklausulen är svårt att fastställa, särskilt som uttrycket »brott» har skilda betydelser i olika rättssystem. I vissa länder betecknar termen »brott» endast lagöverträdelser av allvarlig art. I andra länder kan det omfatta allt från snatteri till

mord. I förevarande sammanhang är emellertid ett »grovt» brott en gärning för vilken stadgas dödsstraff eller ett mycket strängt straff. Mindre förseelser med måttliga påföljder utgör inte skäl för tillämpning av undantagsklausulen i artikel 1 F b även om de tekniskt sett hänförs till »brott» enligt den ifrågavarande statens straffrättsliga lagstiftning.

156. Vid tillämpningen av denna uteslutandeklausul är det också nödvändigt att göra en avvägning mellan karaktären av det brott den sökande antas ha begått och graden av den förföljelse som fruktas. Om personen riskerar en mycket allvarlig förföljelse, som till exempel innebär risk för hans liv eller frihet, måste brottet vara mycket grovt för att han skall uteslutas. Om däremot den fruktade förföljelsen är mindre allvarlig kan det bli nödvändigt att ta hänsyn till karaktären av det eller de brott som den sökande antas ha begått för att avgöra huruvida den sökande i själva verket är en rymling undan rättvisan och hans kriminella gärning därmed väger över hans ställning som *bona fide*-flykting (som handlar i god tro).

157. Vid bedömningen av arten av det brott som den sökande kan antas ha förövat måste man ta hänsyn till samtliga relevanta faktorer, inklusive förmildrande omständigheter. Det är också nödvändigt att beakta försvårande omständigheter, exempelvis det förhållande att den sökande redan har ett kriminellt förflutet. Att den sökande har dömts för ett grovt icke-politiskt brott, avtjänat sitt straff, benådats eller beviljats amnesti har också betydelse. I det senare fallet anses uteslutandeklausulen inte längre vara tillämplig om det inte kan styrkas att den sökandes brottsbenägenhet fortfarande är förhärskande trots benådning eller amnesti.

158. Överväganden liknande de i föregående stycken måste göras när den sökande förövat ett brott (i vid bemärkelse) som ett medel att fly eller i samband med flykten från det land i vilket han riskerar förföljelse. Gärningen kan variera från stöld av fortskaffningsmedel till att äventyra eller beröva oskyldiga människors liv. Vid tillämpningen av denna uteslutandeklausul kan man ha överseende med att flyktingen forcerar gränsen i en stulen bil om denne inte finner något annat medel. Däremot är det svårare att fatta ett beslut beträffande en person som genomför en flygkapning, dvs. när han under vapenhot eller med våld tvingar ett flygplans personal att ändra flygplanets destination och föra honom till ett tillflyktsland.

159. Frågan har uppkommit om flygkapning utgör ett grovt icke-politiskt brott i enlighet med denna uteslutandeklausul i det fall gärningen utförts för att undkomma förföljelse. Inom ramen för Förenta Nationerna har regeringar vid ett flertal tillfällen diskuterat olagligt besittningstagande av flygplan och det har antagits ett antal internationella överenskommelser som berör ämnet. Ingen av dessa överenskommelser nämner flyktingar. Emellertid uttalas det i

en av de rapporter som ledde fram till antagandet av en resolution i ämnet att »antagandet av resolutionsutkastet inte får inverka negativt på staters internationella rättigheter eller skyldigheter enligt överenskommelser som behandlar flyktingars och statslösa personers rättsliga ställning». I en annan rapport uttalas det att »antagandet av resolutionsutkastet inte får inverka negativt på staters internationella rättigheter eller skyldigheter beträffande asyl».²⁰

160. De olika konventioner som har antagits i detta sammanhang²¹ rör huvudsakligen det sätt på vilket gärningsmännen skall behandlas. Undantagslöst ger de en fördragsslutande stat möjlighet att antingen utlämna sådana personer eller väcka åtal mot dem inom det egna territoriet, vilket öppnar möjligheten att bevilja asyl.

161. Även om det således finns en möjlighet att bevilja asyl måste man i vederbörlig ordning beakta svårighetsgraden av den förföljelse som gärningsmannen fruktar och göra en bedömning av ifall sådan fruktan är välgrundad för att fastställa om han eventuellt är flykting enligt 1951 års konvention. När det gäller en sökande som olagligt tagit ett flygplan i besittning, måste frågan om uteslutning enligt artikel 1 F b) prövas omsorgsfullt utifrån omständigheterna i det enskilda fallet

c) Gärningar som strider mot Förenta Nationernas syften och grundsatser

- c) gjort sig skyldig till gärningar, stridande mot Förenta Nationernas syften och grundsatser.

162. Denna mycket allmänt hållna uteslutandeklausul sammanfaller delvis med den i artikel 1 F a). Det är uppenbart att ett brott mot freden, krigsförbrytelse eller ett brott mot mänskligheten också är en gärning som strider mot Förenta Nationernas syften och grundsatser. Även om artikel 1 F c) inte inför någon ny komponent, är den avsedd att på ett allmänt sätt täcka sådana handlingar som strider mot Förenta Nationernas syften och grundsatser vilka inte helt täcks av de två föregående uteslutandeklausulerna. Om man läser de tre klausulerna tillsammans får det antas, trots att så inte uttryckligen sägs, att gärningar som omfattas av den ifrågavarande klausulen också måste vara av brottslig art.

163. Förenta Nationernas syften och grundsatser uttrycks i förordet till Förenta Nationernas stadga samt i stadgans första och andra artikel. Här upp-

²⁰ Reports of the Sixth Committee on General Assembly resolutions 2645 (XXV), UN document A/8716 och 2551 (XXIV), UN document A/7845.

²¹ Konventionen om brott och vissa andra handlingar utförda ombord på luftfartyg, Tokyo, den 14 september 1963; konventionen om förhindrandet av olagligt besittningstagande av luftfartyg, Haag, den 16 december 1970 samt konventionen om förhindrandet av olagliga handlingar riktade mot det civila flygets säkerhet, Montreal, den 23 september 1971.

räknas de grundläggande principer som skall styra medlemsstaternas uppträdande i förhållande till varandra och i förhållande till det internationella samfundet som helhet. Från dessa bestämmelser kan man dra slutsatsen att en individ som är skyldig till en gärning som strider mot dessa grundsatser måste ha haft en maktposition i en medlemsstat och bidragit till att staten kränkt dessa grundsatser. Det finns emellertid knappast några dokumenterade fall som berör tillämpningen av denna klausul som mot bakgrund av den mycket allmänna utformningen därför bör tillämpas med försiktighet.

Kapitel V

Specialfall

A. Krigsflyktingar

164. Personer som tvingas lämna sitt hemland på grund av internationella eller nationella väpnade konflikter är som regel inte att anse som flyktingar enligt 1951 års konvention eller 1967 års protokoll.²² Emellertid åtnjuter de det skydd som föreskrivs i andra internationella överenskommelser, exempelvis 1949 års Genèvekonventioner angående skydd för krigsoffer och 1977 års tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter.²³

165. Invasion eller ockupation av främmande makt som omfattar ett helt eller delar av ett land kan emellertid resultera i (och har stundom resulterat i) förföljelse av en eller flera av de anledningar som räknas upp i 1951 års konvention. I sådana fall kommer den sökandes ställning som flykting att bero på flera omständigheter. För det första skall han kunna visa att han hyser en »välgrundad fruktan för förföljelse» i det ockuperade området. Därtill är hans flyktingskap avhängigt möjligheten att begagna sig av hemlandets skydd. I förekommande fall hänger flyktingskapet också ihop med möjligheten att erhålla skydd av en skyddsmakt som har i uppdrag att tillvarata hemlandets intressen under den väpnade konflikten samt bedömningen om detta skydd kan betraktas vara effektivt.

166. I de fall diplomatiska förbindelser mellan mottagarlandet och den sökandes hemland saknas kan det hända att ett sådant skydd ej kan erbjudas. Om den sökandes regering befinner sig i exil, kan man ifrågasätta om den har något effektivt skydd att erbjuda. Varje fall måste alltså bedömas individuellt både vad gäller den sökandes välgrundade fruktan för förföljelse och möjligheten att erhålla ett effektivt skydd från hemlandets regering.

²² Dock vad gäller Afrika: jfr definitionen i artikel 2 i OAU-konventionen om de särskilda aspekterna på flyktingproblemen i Afrika, citerad i punkt 22.

²³ Jfr bilaga VI, punkt 6 och 7.

B. Desertörer och personer som vägrar att göra militärtjänst

167. I de länder där militärtjänstgöring är obligatorisk, är vägran att genomföra sådan tjänstgöring ofta straffbar. Oavsett om militärtjänstgöringen är obligatorisk eller inte betraktas desertering alltid som en brottslig handling. Straffen varierar från land till land och betraktas normalt sett inte som förföljelse. Frukten för åtal och bestraffning för desertering eller vägran av militärtjänstgöring anses som regel inte utgöra förföljelse i definitionens mening. Å andra sidan utesluter inte desertering eller värnpliktsvägran möjligheten till flyktingskap. En person som har deserterat eller vägrat värnplikt kan också vara flykting.

168. Det är givet att en person inte anses vara flykting om dennes enda skäl för desertering eller värnpliktsvägran är ogillande av militärtjänsten eller rädsla för strid. Han kan emellertid betraktas som flykting om hans desertering eller värnpliktsvägran sammanfaller med andra relevanta motiv att lämna eller kvarbli utanför hemlandet eller om han fruktar förföljelse av andra skäl som ryms inom definitionen.

169. En desertör eller värnpliktsvägrare kan också anses vara flykting om det kan visas att personen skulle få ett oproportionerligt strängt straff för det militära brottet på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska övertygelse. Detsamma gäller om han kan visa att förutom frukten för bestraffning för deserteringen hyser han också en välgrundad fruktan av dessa ovan nämnda skäl.

170. Det finns emellertid också fall då skyldigheten att göra militärtjänst kan vara den enda omständigheten i ansökan om flyktingskap. Det kan röra sig om en person som visar att genomförandet av militärtjänstgöringen skulle ha krävt deltagande i militära aktioner som strider mot hans genuina politiska, religiösa eller moraliska övertygelse eller giltiga samvetsskäl.

171. Hur genuin en övertygelse än är utgör inte varje övertygelse ett tillräckligt skäl för beviljande av flyktingskap om den sökande har deserterat eller vägrar att göra värnplikt. Det räcker inte med att vara oenig med sin regering om det politiska berättigandet i en viss militär aktion. I de fall då den militära aktion, vilken den ifrågavarande hyser ovilja att associeras med, har fördömts av det internationella samfundet som stridande mot grundläggande regler för mänskligt uppträdande, kan emellertid straff för desertering eller värnpliktsvägran, mot bakgrund av alla andra villkor i definitionen, i sig självt betraktas som förföljelse.

172. Vägran att fullgöra militärtjänst kan också grundas på religiös övertygelse. Om den sökande visar att hans religiösa uppfattning är genuin och att myndigheterna i hemlandet inte har tagit hänsyn härtill, då de fordrar att han

ska göra militärtjänst, kan han göra anspråk på att accepteras som flykting. Ett sådant anspråk kommer givetvis att stärkas av ytterligare indikationer på att den sökande eller hans familj kan ha drabbats av svårigheter på grund av sin religiösa övertygelse.

173. Frågan om huruvida invändningar mot att utföra militärtjänst på grund av samvetsbetänkligheter kan vara giltiga skäl för erhållande av flyktingskap, bör också betraktas i ljuset av den senaste utvecklingen inom detta område. Ett ökande antal länder har infört regler genom vilka personer, under åberopande av skäl som hänför sig till genuina samvetsbetänkligheter, kan undantas från militärtjänstgöring. Personer kan befrias fullständigt från värnplikt eller erbjudas en alternativ civil tjänstgöring. Införandet av sådan lagstiftning eller förordningsreglering har varit föremål för rekommendationer från internationella organ.²⁴ I ljuset av den här utvecklingen torde det stå öppet för fördragsslutande stater att bevilja flyktingstatus till personer som motsätter sig att utföra militärtjänst på grund av genuina samvetsbetänkligheter.

174. Äktheten hos en persons politiska, religiösa eller moraliska övertygelse eller hos dennes samvetsskäl att motsätta sig militärtjänst måste givetvis fastställas genom en noggrann undersökning av personlighet och bakgrund. Omständigheter som att han manifesterat sina åsikter före inkallelsen eller redan tidigare erfarit svårigheter visavi myndigheterna på grund av sin övertygelse är relevanta. Äktheten i hans övertygelse kan också utvisas av om han inkallats till obligatorisk militärtjänst eller om han frivilligt tagit värnning i armén.

C. Personer som har tillgripit våld eller begått våldshandlingar

175. Det är vanligt förekommande att personer som har tillgripit våld eller begått våldsdåd ansöker om flyktingskap. Sådant handlande hänför sig ofta, eller påstås hänföra sig, till politisk verksamhet eller politiska åsikter. Våldsdåden kan vara följden av individuella initiativ eller genomföras inom ramen för organiserade gruppers verksamhet. I det senare fallet kan det antingen vara fråga om underjordiskt verkande grupperingar eller politiska militanta organisationer som officiellt är erkända eller vars aktiviteter är vida kända.²⁵ Hänsyn bör också tas till faktumet att användandet av våld är en aspekt av upprätthållandet av lag och ordning. Om det sker inom ramen för polisens eller militärens befogenheter är det per definition fråga om legalt våld.

²⁴ Jfr Recommendation 816 (1977) on the Right of Conscientious Objection to Military Service, adopted at the Parliamentary Assembly of the Council of Europe at its Twenty-ninth Ordinary Session (5–13 October 1977).

²⁵ Ett antal befrielseörelser som ofta innehåller en väpnad gren har officiellt erkänts av Förenta Nationernas generalförsamling. Vissa befrielseorganisationer har erkänts endast av ett begränsat antal regeringar, medan andra saknar officiellt erkännande.

176. En ansökan om flyktingskap ingiven av en person som har (eller som kan antas ha) brukat våld eller begått våldshandlingar av vilken natur de än må vara och oavsett sammanhanget, måste liksom varje ansökan i första hand undersökas utifrån inbegripandeklausulerna i 1951 års konvention (jfr punkterna 32–110).

177. När det har fastställts att den sökande uppfyller inbegripandeklausulerna uppstår frågan om han med tanke på de våldshandlingar han har utfört omfattas av en eller flera punkter i uteslutandeklausulerna. Uteslutandeklausulerna i artikel 1 F a–c har redan behandlats i punkterna 147–163.

178. Ursprungligen var tanken med uteslutandeklausulen i artikel 1 F a att inte bevilja en person ställning som flykting om det fanns grundad anledning att misstänka att denne i sin officiella kapacitet hade »förövat brott mot freden, krigsförbrytelse eller brott mot mänskligheten». Uteslutandeklausulen är emellertid också tillämplig i fråga om personer som har förövat sådana brott inom ramen för diverse icke-statliga grupperingar, oberoende av huruvida dessa är officiellt erkända, underjordiska eller självutnämnda.

179. Uteslutandeklausulen i artikel 1 F b som tar sikte på »ett grovt icke-politiskt brott» är som regel inte tillämplig vid användning av våld eller vid våldsdåd som förövats av en person i dennes officiella kapacitet. Tolkningen av ifrågakärande uteslutandeklausul har redan diskuterats. Uteslutandeklausulen i artikel 1 F c har också behandlats. Som tidigare framhållits bör denna på grund av sin vaga utformning tillämpas med försiktighet .

180. Det finns skäl att erinra om att restriktivitet bör iakttas beträffande uteslutandeklausulerna med tanke på deras art och de allvarliga följder tillämpningen får med avseende på en person som fruktar förföljelse.

Kapitel VI

Principen om familjens enhet

181. Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna deklarerar att: »Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och äger rätt till skydd från samhället och staten.» Flertalet senare internationella överenskommelser som rör mänskliga rättigheter innehåller liknande bestämmelser till skydd för familjens enhet.

182. Slutdokumentet från den konferens som antog 1951 års konvention:

»Rekommenderar stater att vidtaga nödvändiga åtgärder till skydd för flyktingens familj, särskilt med tanke på:

- 1) säkerställandet av att flyktingfamiljens enhet bibehålls, i synnerhet i de fall familjeöverhuvudet har uppfyllt de erforderliga kraven för tillträde till ett visst land,
- 2) skydd av minderåriga flyktingar, i synnerhet ensamma barn och flickor, särskilt beträffande förmynderskap och adoption.»²⁶

183. Principen om familjens enhet ingår inte i 1951 års konventions definition av begreppet flykting. Rekommendationen i konferensens slutdokument respekteras emellertid av majoriteten av alla stater vare sig de är fördragsslutande parter till 1951 års konvention och 1967 års protokoll eller ej.

184. Om familjens överhuvud uppfyller definitionens kriterier tillerkänns i regel övriga familjemedlemmar ställning som flykting i enlighet med principen om familjens enhet. Det är emellertid uppenbart att ett formellt flyktingerkännande inte bör ges en familjemedlem om detta är oförenligt med hans rättsliga ställning. Sålunda kan en medlem av flyktingens familj vara medborgare i asyllandet eller i ett annat land och åtnjuta det landets skydd. Att under sådana omständigheter tillerkänna honom ställning som flykting är inte motiverat.

185. När det gäller vilka som omfattas av principen om familjens enhet är minimikravet att man inbegriper make eller maka och minderåriga barn. I praktiken omfattas vanligen även andra familjemedlemmar såsom gamla för-

²⁶ Jfr bilaga I.

äldrar under förutsättning att de tillhör samma hushåll. Om å andra sidan familjens överhuvud inte är flykting, finns inget som hindrar att vilka som helst av familjens övriga medlemmar söker och blir erkända som flyktingar enligt 1951 års konvention eller 1967 års protokoll under förutsättning att de kan åberopa egna skäl för flyktingskap. Med andra ord verkar principen om familjens enhet till förmån för anhöriga, inte tvärtom.

186. Principen om familjens enhet gäller inte endast de fall då alla medlemmar i en familj blir flyktingar vid samma tillfälle. Principen gäller även när en familj tillfälligt har skingrats genom att en eller flera medlemmar har flytt.

187. Då en flyktingfamilj splittras på grund av skilsmässa, separation eller dödsfall kommer de familjemedlemmar, som utifrån principen om familjens enhet har tillerkänts ställning som flykting, att behålla denna ställning. Det gäller med mindre personerna faller under bestämmelserna i någon av upphörandeklausulerna, saknar andra skäl än personlig bekvämlighet att behålla sin ställning som flykting eller inte själva längre vill betraktas som flyktingar.

188. Om en anhörig till en flykting inryms under en uteslutandeklausul bör han vägras ställning som flykting.

Del 2

Förfarandet vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning

A. Allmänt

189. Vi har sett att 1951 års konvention och 1967 års protokoll definierar vem som är flykting enligt intentionerna i dessa överenskommelser. Det är uppenbart att det måste klarläggas vem som är flykting för att de fördragsslutande staterna skall kunna leva upp till bestämmelserna i 1951 års konvention och 1967 års protokoll. En sådan identifiering, dvs. ett fastställande av flyktingars rättsliga ställning, finns inte uttryckligen reglerad i konventionen. Ett omnämnande av detta görs dock i 1951 års konventions artikel 9. I synnerhet anger konventionen inte vilket slags förfarande som skall tillämpas vid fastställande av flyktingskap. Man har lämnat åt varje fördragsslutande stat att inrätta det förfarande man finner lämpligast med tanke på respektive stats konstitutionella och administrativa bestämmelser.

190. Man bör ha i åtanke att en person som ansöker om flyktingstatus som regel befinner sig i en synnerligen sårbar situation. Han vistas i en främmande miljö och kan vid framställningen av sin ansökan hos en främmande stats myndigheter, vilken ofta görs på ett främmande språk, ha svårigheter av både teknisk och psykologisk art. Hans ansökan bör därför behandlas i enlighet med ett särskilt anordnat förfarande. Den bör vidare handläggas av kvalificerad personal som besitter erforderliga kunskaper och erfarenheter och som har förståelse för den sökandes särskilda svårigheter och behov.

191. Eftersom förfarandet vid fastställande av flyktingskap inte är reglerat i 1951 års konvention, skiftar detta förfarande åtskilligt från land till land. I ett antal länder fastställs flyktingskap i enlighet med formella förfaranden specifikt inrättade för detta syfte. I andra länder prövas frågan om flyktingskap inom den sedvanliga prövningen för utlänningars rätt till inresa. Vidare fastställs i andra länder flyktingskap genom informella förfaranden eller *ad hoc* för specifika ändamål, till exempel för utfärdandet av resedokument.

192. Mot denna bakgrund och det osannolika i att alla fördragsslutande stater skulle kunna införa identiska regler för fastställande av flyktingskap har UNHCR:s exekutivkommitté vid sitt tjuugoåttonde sammanträde i oktober 1977 rekommenderat att förfarandet vid fastställande av flyktingskap bör uppfylla vissa grundläggande krav. De *grundläggande kraven* tar hänsyn till den ovan beskrivna särskilda situation som den sökande befinner sig i och tillförsäkrar honom vissa väsentliga garantier:

- I. Den ansvarige tjänsteman (till exempel en tjänsteman vid landets immigrationsmyndighet eller gränspolis) vilken den sökande vänder sig till vid gränsen eller inom en fördragsslutande stats territorium bör ha klara direktiv för handhavandet av ärenden som faller inom området för relevanta internationella överenskommelser. Han bör förväntas handla i enlighet med principen om *non-refoulement* och hänskjuta dylika frågor till en högre myndighet.
- II. De sökande bör få erforderlig information om det förfarande som tillämpas.
- III. Det bör finnas en särskild myndighet, och när så är möjligt, en enda central sådan, vilken har ansvar för utredningen av ansökningar om asyl och beslutsfattande i första instans.
- IV. Den sökande bör ges erforderligt stöd, däribland tillgång till tolk, för att kunna presentera sitt fall för de berörda myndigheterna. Sökanden bör också beredas tillfälle att kontakta en representant för UNHCR och bör även bli vederbörligen informerad om denna möjlighet.
- V. Om den sökande erkänns som flykting bör han informeras om detta samt få ett intyg om flyktingstatus.
- VI. Om den sökande inte erkänns, bör han ges en rimlig tidsrymd att överklaga beslutet antingen till samma eller någon annan myndighet, förvaltningsmyndighet eller rättslig myndighet, i enlighet med det rådande systemet.
- VII. Den sökande bör tillåtas stanna i landet i avvaktan på beslut rörande hans initialt framställda ansökan hos den ansvariga myndighet som omnämns i punkt III ovan om det inte har fastställts att hans ansökan uppenbarligen är ett missbruk av asyrrätten. Han bör även tillåtas att stanna i landet i avvaktan på beslut avseende överklagandet.²⁷

193. Exekutivkommittén uttryckte också förhoppningen att alla stater som tillträtt 1951 års konvention och 1967 års protokoll och som inte redan inrättat sådana förfaranden, inom en nära framtid skulle vidta erforderliga mått och steg samt överväga lämpliga former för UNHCR:s deltagande i sådana förfaranden.

194. Fastställande av flyktingskap, vilket står i nära samband med frågan om asyl och rätt till inresa, är av intresse för UNHCR i dess utövande av sin uppgift att ge internationellt skydd åt flyktingar. UNHCR deltar på olika sätt i förfarandet vid fastställande av flyktingskap i ett antal länder. Detta deltagande grundas på 1951 års konvention artikel 35 och 1967 års protokoll artikel II vilka behandlar de fördragsslutande staternas samarbete med UNHCR.

²⁷ Official Records of the General Assembly, Thirty-second Session, Supplement No. 12 (A/32/12/Add.1), paragraph 53 (6) (e).

B. Fastställande av fakta

I Principer och metoder

195. I det enskilda fallet måste de relevanta uppgifterna i första hand tillhandahållas av den sökande själv. Det blir sedan den person som har till uppgift att avgöra den sökandes rättsliga ställning (utredaren) som har att göra en bevisvärdering och trovärdighetsbedömning rörande den sökandes påståenden.

196. En allmän rättslig princip säger att bevisbördan ligger hos den som åberopar en viss omständighet. En sökande kan emellertid ofta inte styrka sina påståenden med skriftlig eller annan bevisning. De fall då en sökande kan styrka alla sina påståenden kommer att vara undantag snarare än regel. I flertalet fall har en sökande som flyr undan förföljelse endast med sig det allra nödvändigaste och saknar ofta identitetshandlingar. Medan bevisbördan sålunda i princip ligger på den sökande, delas skyldigheten att ta reda på och värdera alla relevanta fakta mellan den sökande och utredaren. I vissa fall måste utredaren utnyttja alla till buds stående medel för att få fram erforderlig bevisning till stöd för den sökande. En sådan självständig utredning röner emellertid inte alltid framgång och det kan även finnas påståenden som inte låter sig bevisas. Om den sökandes redogörelse förefaller trovärdig och det inte finns goda skäl att anta det motsatta, bör den sökande i sådana fall ges en fördel av det uppkomna tvivelsmålet.

197. Med tanke på svårigheterna i bevishänseende som följer av den speciella situation den sökande av flyktingskap befinner sig i bör således beviskravet inte tillämpas alltför strikt. Att man tillåter sådan måhända bristande bevisning innebär emellertid inte att man nödvändigtvis måste acceptera ostyrkta påståenden som sanna om dessa är oförenliga med den allmänna redogörelse som den sökande framlagt.

198. En person som på grund av sina upplevelser hyste fruktan för myndigheterna i hemlandet, kan fortfarande känna ängslan visavi varje annan myndighet. Han kan därför vara rädd för att tala öppet och ge en fullständig och precis redogörelse för sitt fall.

199. Normalt torde den första intervjun vara tillräcklig för att få klarhet om den sökandes berättelse. Utredaren kan emellertid bli tvungen att genomföra ytterligare en intervju för att klara ut vad som kan framstå som motsägelser samt finna förklaringar till felaktiga påståenden och underlåtenhet att uppge väsentliga sakförhållanden. Osanna påståenden är i sig inte skäl nog att vägra en person flyktingstatus. Det är utredarens ansvar att bedöma sådana påståenden i ljuset av samtliga omständigheter i fallet.

200. En mer djuplodande redogörelse för olika metoder för insamlandet av fakta faller utanför ramen för denna handbok. Det kan emellertid nämnas, att ofta ges den grundläggande informationen i första instans genom ifyllande av standardformulär. Denna information är i normalfallet inte tillräcklig för att utredaren skall kunna fatta beslut, utan en eller fler personliga intervjuer kommer att behövas. Det är nödvändigt att utredaren vinner den sökandes förtroende för att kunna bistå denne att framföra sitt ärende och få en fullständig bild av den sökandes åsikter och känslor. För att kunna skapa en sådan atmosfär av tillit är det naturligtvis av största vikt att den sökandes uppgifter görs till föremål för sekretess och att den sökande blir informerad härom.

201. Införskaffandet av fakta är ofta inte fullständigt förrän man fastställt en rad omständigheter. Att lyfta enstaka händelser ur sitt sammanhang kan vara vilseledande. Den sökandes samlade erfarenheter måste tas med i beräkningen. Då ingen enstaka händelse framstår som överskuggande kan även en obetydlig incident vara »droppen som får bägaren att rinna över». Trots att en enskild händelse är otillräcklig grund för flyktingskap kan alla de av den sökande skildrade händelserna sammantagna göra hans fruktan för förföljelse välgrundad (jfr punkt 53 ovan).

202. Utredarens slutsatser beträffande de fakta som lagts fram och hans personliga intryck av den sökande kommer att leda fram till ett beslut som påverkar en människas liv. Han måste därför tillämpa kriterierna i en anda av rättvisa och förståelse. Beslutet får naturligtvis inte påverkas av utredarens personliga uppfattning om huruvida den sökande »förtjänar» skydd.

2 »Tvivelsmålets fördel» (benefit of the doubt)

203. Sedan den sökande gjort ett ärligt försök att styrka sin berättelse, kan det fortfarande saknas bevisning beträffande vissa uppgifter. Det har tidigare förklarats (jfr punkt 196) att en flykting troligtvis inte kan »bevisa» vart och ett av sina påståenden. Om detta skulle krävas, skulle utan tvivel en majoritet av alla flyktingar inte bli erkända. Därför är det ofta nödvändigt att betrakta uppkomna tvivelsmål till den sökandes fördel.

204. Man bör endast tillämpa »tvivelsmålets fördel» när all tillgänglig bevisning har inhämtats och kontrollerats och när utredaren är förvissad om den sökandes allmänna trovärdighet. Den sökandes uppgifter måste vara sammanhängande och rimliga samt ej strida mot allmänt kända fakta.

3 Sammanfattning

205. Förloppet vid fastställandet och bedömningen av fakta kan sammanfattas enligt följande:

- a) Den sökande bör:
- I. Tala sanning och helt och hållet bistå utredaren så att alla fakta i ärendet fullständigt klarläggs.
 - II. Anstränga sig att underbygga sina uppgifter genom att använda all tillgänglig bevisning och i förekommande fall ge tillfredsställande förklaringar till varför bevisning saknas. Om nödvändigt, måste han göra en ansträngning att skaffa fram ytterligare bevisning.
 - III. Lämna all relevant information om sig själv samt redogöra för tidigare upplevelser så detaljerat att utredaren har en möjlighet att fastställa alla väsentliga fakta. Han bör uppmanas att ge en sammanhängande redogörelse för alla de grunder som åberopas till stöd för ansökan om flyktingskap och besvara alla frågor som ställs.
- b) Utredaren bör:
- I. Försäkra sig om att den sökande lägger fram sitt fall så fullständigt som möjligt och att all tillgänglig bevisning lämnas.
 - II. Bedöma den sökandes trovärdighet och utvärdera bevisningen (om det är befogat att tillämpa »tvivelsmålets fördel») för fastställandet av de objektiva och subjektiva faktorerna i ärendet.
 - III. Hänföra dessa faktorer till de relevanta kriterierna i 1951 års konvention för att komma fram till en riktig slutsats i frågan om den sökandes flyktingskap.

C. Fall som förorsakar särskilda problem vid fastställandet av fakta

I Personer med mentala störningar

206. Vi har sett att vid fastställande av flyktingstatus måste både den subjektiva komponenten *fruktan* och den objektiva komponenten, som handlar om att denna fruktan skall vara *välgrundad*, beaktas.

207. Det förekommer ofta att en utredare konfronteras med en sökande som har mentala eller emotionella störningar vilka omöjliggör en normal utredning av fallet. En mentalt störd person kan dock vara flykting och eftersom dennes anspråk på flyktingskap därför inte kan negligeras, krävs här andra utredningsmetoder.

208. Om det är möjligt, bör utredaren i dessa fall inhämta råd av medicinsk expertis. Det medicinska utlåtandet bör innehålla uppgifter om arten av och allvaret i det mentala sjukdomstillståndet. Utlåtandet bör innehålla en uppskattning av den sökandes förmåga att uppfylla de krav som normalt ställs på en sökande i fråga om hans sakframställning (jfr punkt 205 a). Slutsatsen i

det medicinska utlåtandet kommer att vara avgörande för utredarens fortsatta behandling av fallet.

209. Tillvägagångssätten måste anpassas till hur allvarligt sjuk den sökande är. Några fasta regler härför kan inte uppställas. Man måste också ta hänsyn till arten och graden av den sökandes *fruktan* eftersom personer som har blivit utsatta för svår förföljelse ofta kan uppvisa någon grad av mental störning. Finns det tecken som tyder på att den fruktan som den sökande ger uttryck för möjligtvis inte bygger på egna erfarenheter eller är överdriven, kan det när beslut skall fattas vara nödvändigt att lägga större vikt vid de objektiva omständigheterna än vid den sökandes egna påståenden.

210. Det kommer i vilket fall som helst att bli fråga om att lätta den bevisbörda som annars åligger den sökande. Vissa uppgifter som kan vara svåra att få från den sökande får man kanske söka på annat håll, till exempel hos vänner, släktingar och andra personer som närmare känner den sökande eller från dennes förmyndare om sådan har utsetts. Det kan också vara nödvändigt att dra vissa slutsatser utifrån de omkringliggande omständigheterna. Till exempel om den sökande tillhör och är i sällskap med en grupp flyktingar, kan det antas att han delar deras öde och bör bedömas på samma sätt som de.

211. Vid prövningen av hans ansökan kan man därför inte fästa samma vikt som annars vid den subjektiva faktorn *fruktan*. Denna faktor kan vara mindre tillförlitlig och det kan bli nödvändigt att starkare betona de objektiva förhållandena.

212. Mot bakgrund av de hänsyn som nämnts ovan kommer som regel utredningar om flyktingstatus rörande en mentalt störd person att kräva en mer omfattande undersökning än ett »normalt» fall. Den sökandes förflutna och bakgrund måste kartläggas noga och alla tillgängliga informationskällor måste utnyttjas.

2 Ensamma barn

213. Det finns inga särskilda bestämmelser i 1951 års flyktingkonvention som rör flyktingskap för minderåriga. Definitionen av begreppet »flykting» gäller för alla oavsett ålder. När man skall fastställa flyktingstatus för en minderårig kan problem uppkomma på grund av svårigheterna att tillämpa kriteriet »välgrundad fruktan». Åtföljs den minderåriga av en eller båda föräldrarna eller av en annan för honom ansvarig familjemedlem som ansöker om flyktingstatus kommer den underåriges egen flyktingstatus att fastställas i enlighet med principen om familjens enhet (jfr punkterna 181–188).

214. Huruvida ett ensamt barn kan vara berättigat till flyktingstatus måste i första hand avgöras mot bakgrund av barnets mentala utveckling och mog-

nad. I fråga om mindre barn blir det som regel nödvändigt att anlita barnpsykologisk expertis. För ett barn (liksom för den delen en tonåring) som saknar rättshandlingsförmåga, bör det utses en förmyndare vars uppgift är att verka för ett beslut som står i samklang med barnets bästa. Om den minderårige saknar föräldrar och särskild utsedd förmyndare är det myndigheternas uppgift att tillse att intressena hos den minderårige som söker flyktingskap tillgodoses fullt ut.

215. I fråga om tonåringar är det lättare att fastställa flyktingskapet även om detta återigen beror på den minderåriges faktiska mognad. I avsaknad av något som tyder på motsatsen får man anta att en person som fyllt 16 år är tillräckligt mogen för att hysa en välgrundad fruktan för förföljelse. Minderåriga under 16 år kan normalt antas sakna tillräcklig mognad. De kan känna fruktan och ha en egen vilja men dessa omständigheter kan eventuellt inte tillmätas samma vikt som när det gäller en vuxen.

216. Det måste understrykas att det här bara är frågan om allmänna riktlinjer. En minderårigs mentala mognad måste avgöras mot bakgrund av dennes personlighet och familjebakgrund samt kulturella bakgrund.

217. Om en minderårig inte har nått den grad av mognad som gör det möjligt att konstatera att en välgrundad fruktan föreligger på samma sätt som för en vuxen, är det nödvändigt att fästa större vikt vid vissa objektiva faktorer. Om den minderårige anländer tillsammans med en grupp flyktingar, kan detta beroende på omständigheterna tyda på att även den minderårige är flykting.

218. Vidare måste ta omständigheterna rörande föräldrarna och andra familjemedlemmar och deras situation i hemlandet beaktas. Om det finns skäl att anta att föräldrarna önskar att barnet skall vistas utanför hemlandet på grund av en välgrundad fruktan för förföljelse bör det förutsättas att barnet självt känner en sådan fruktan.

219. Om föräldrarnas önskemål inte kan fastställas eller om det finns tvivel angående detta eller om föräldrarnas önskemål står i konflikt med barnets, måste utredaren i samråd med sakkunniga utifrån det tillgängliga materialet komma till en slutsats om huruvida den underårige hyser välgrundad fruktan. Detta kan kräva en liberal tillämpning av »tvivelsmålets fördel».

Avslutning

220. I denna handbok har det gjorts ett försök att definiera vissa riktlinjer som utifrån UNHCR:s erfarenhet visat sig användbara för att fastställa flyktingskap enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll rörande flyktingars rättsliga ställning. Särskild uppmärksamhet har ägnats åt definitionerna av begreppet »flykting» i dessa två överenskommelser och åt de olika tolkningsproblem som uppkommer vid tillämpningen av dessa definitioner. Handboken har även sökt visa hur dessa definitioner kan tillämpas på konkreta fall samt uppmärksamma olika procedurfrågor som uppstår vid fastställande av flyktingskap.

221. Flyktingkommissariatet är medvetet om att en handbok som den här med nödvändighet är ofullständig. Att behandla varje situation då en person kan ansöka om flyktingskap låter sig inte göras. Sådana situationer är av många slag på grund av de oändligt varierande förhållandena i ursprungsländerna samt den enskilde sökandes personliga förhållanden.

222. De förklaringar som har givits visar att fastställandet av flyktingskap långt ifrån är ett mekaniskt eller rutinmässigt förfarande. I stället krävs specialkunskaper, utbildning och träning samt framför allt en förståelse för den situation som den sökande befinner sig i liksom för de mänskliga faktorer som är inblandade.

223. Förhoppningen är att denna handbok trots de ovannämnda begränsningarna skall kunna ge viss vägledning åt dem som i sitt dagliga arbete har att fastställa flyktingskap.

Bilaga I

Utdrag ur slutdokumentet från Förenta Nationernas konferens för befullmäktigade representanter rörande flyktingars och statslösa personers rättsliga ställning¹

IV

Konferensen antog enhälligt följande rekommendationer:

A.

»Konferensen,

Med hänsyn till att utfärdandet och erkännandet av resedokument är nödvändigt för att underlätta flyktingars förflyttningar, och i synnerhet ny bosättning i tredje land.

Uppmanar stater som är anslutna till den Mellanstatliga överenskommelsen om flyktingresedokument, undertecknad i London den 15 oktober 1946, eller vilka erkänner resedokument utfärdade jämlikt sagda överenskommelse, att fortsätta utfärda eller erkänna sådana resedokument och att utvidga utfärdandet av sådana dokument till flyktingar så som de definieras i artikel 1 i Konventionen angående flyktingars rättsliga ställning eller att erkänna resedokument sålunda utfärdade till sådana personer, tills de har åtagit sig förpliktelser enligt artikel 28 i sagda Konvention.»

B.

»Konferensen,

Med hänsyn till att familjens enhet, den naturliga och grundläggande enheten i samhället, är en väsentlig rättighet för flyktingen, och att sådan enhet ständigt är hotad, och

Noterar med tillfredsställelse att enligt det officiella referatet från *ad hoc* kommittén angående statslöshet och besläktade problem, rättigheterna till erkända en flykting också gäller hans familj,

¹ Jfr UN Treaties Series, vol. 189, s. 37.

Rekommenderar stater att vidtaga nödvändiga åtgärder till skydd för flyktingens familj, särskilt med tanke på:

- 1) säkerställandet av att flyktingfamiljens enhet bibehålls, i synnerhet i de fall familjeöverhuvudet har uppfyllt de erforderliga kraven för tillträde till ett visst land,
- 2) skydd av minderåriga flyktingar, i synnerhet ensamma barn och flickor, särskilt beträffande förmynderskap och adoption.»

C.

»Konferensen,

Med hänsyn till att flyktingar i moraliska, rättsliga och materiella sammanhang är i behov av understöd av lämpliga välfärdsorganisationer, särskilt från lämpliga icke-statliga organisationer,

Rekommenderar regeringar och mellan-statliga organ att underlätta, uppmuntra och vidmakthålla erforderligt kvalificerade organisationers ansträngningar.»

D.

»Konferensen,

Med hänsyn till att många personer fortfarande lämnar sitt ursprungsland på grund av förföljelse och är berättigade till särskilt skydd med anledning av sin ställning,

Rekommenderar att stater fortsätter att ta emot flyktingar inom sina territorier och att de agerar i samförstånd i en sann anda av internationellt samarbete så att dessa flyktingar må ges asyl och möjlighet till ny bosättning.»

E.

»Konferensen,

Uttrycker förhoppningen att konventionen angående flyktingars rättsliga ställning kommer att ha värdet av ett exempel som får återverkningar utöver sin kontraktsenliga räckvidd och att alla stater vägleds av den på så sätt att de, så långt det är möjligt, behandlar flyktingar på sitt territorium som inte omfattas av konventionens bestämmelser, så som den föreskriver.»

Bilaga II

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning

Inledning

De HÖGA FÖRDRAGSSLUTANDE PARTERNA hava,

i betraktande av att Förenta Nationernas stadga och den av generalförsamlingen den 10 december 1948 antagna universella förklaringen om de mänskliga rättigheterna fastslagit grundsatsen, att människorna utan åtskillnad skola åtnjuta de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

i betraktande av att Förenta Nationerna vid upprepade tillfällen givit uttryck för sitt stora intresse för flyktingarna och sökt tillförsäkra dessa vidast möjliga åtnjutande av nämnda rättigheter och friheter,

i betraktande av att det framstår såsom önskvärt att revidera och sammanfatta äldre internationella överenskommelser angående flyktingars rättsliga ställning samt att genom en ny överenskommelse utvidga de äldre överenskommelsernas tillämpningsområde och det skydd, som genom dem tillerkännes flyktingarna,

i betraktande av att beviljandet av asyl kan medföra en utomordentligt tung börda för vissa länder och att en tillfredsställande lösning av hithörande problem, vilkas internationella räckvidd och natur erkänts av Förenta Nationerna, därför icke kan uppnås utan internationellt samarbete,

under uttalande av önskemålet, att alla stater under erkännande av flyktingproblemets sociala och humanitära beskaffenhet måtte göra allt som står i deras makt för att förhindra detta problem att bli en orsak till spänning mellan stater, samt

efter tagen kännedom om att Förenta Nationernas Höge Kommissarie för flyktingar erhållit i uppdrag att övervaka tillämpningen av de internationella konventioner, som bereda flyktingarna skydd, och i insikt om att en effektiv samordning av de åtgärder, som vidtagas för att lösa flyktingproblemet, kommer att vara avhängig av staternas samarbete med Höge Kommissarien,

ÖVERENSKOMMIT som följer:

Kapitel I

Allmänna bestämmelser

Artikel 1

Definition av uttrycket »flykting»

A. I denna konvention avses med uttrycket »flykting» följande personer, nämligen

1) den som blivit att anse såsom flykting jämlikt överenskommelserna av den 12 maj 1926 eller den 30 juni 1928, konventionerna av den 28 oktober 1933 eller den 10 februari 1938, protokollet av den 14 september 1939 eller Internationella flyktingorganisationens stadga,

varvid märkes, att av Internationella flyktingorganisationen under dess verksamhetstid fattade beslut om att vissa personer icke skola erkännas såsom flyktingar icke skola utgöra hinder för att ställning såsom flykting tillerkännes personer, vilka uppfylla de under 2) här nedan angivna villkoren;

2) den som till följd av händelser, som inträffat före den 1 januari 1951, och i anledning av välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning befinner sig utanför det land, vari han är medborgare, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd, eller den som, utan att vara medborgare i något land, till följd av händelser som förut sagts befinner sig utanför det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att återvända dit.

Beträffande den som är medborgare i mera än ett land avses med uttrycket »land vari han är medborgare» varje land, vari han är medborgare; ingen skall anses vara i avsaknad av det lands skydd, vari han är medborgare, därest han utan bärande skäl grundat på berättigad fruktan underlåtit att begagna sig av något av de länders skydd, i vilka han är medborgare.

B. 1) I denna konvention skall med det i artikel 1 A förekommande uttrycket »händelser som inträffat före den 1 januari 1951» kunna förstås antingen

a) »händelser som inträffat i Europa före den 1 januari 1951» eller

b) »händelser som inträffat i Europa eller annorstädes före den 1 januari 1951»,

och skall envar fördragsslutande stat vid undertecknandet eller ratifikationen av konventionen eller vid anslutningen till densamma avgiva en förklaring angående vilkendera av dessa båda betydelser som staten i fråga inlägger i förevarande uttryck med hänsyn till de förpliktelser, som den åtager sig i enlighet med konventionen.

2) Fördragsslutande stat, som valt alternativet a) ovan, äger när som helst medelst ett till Förenta Nationernas generalsekreterare riktat meddelande utvidga sina förpliktelser genom att antaga alternativet b).

C. Denna konvention skall upphöra att vara tillämplig på den som omfattas av bestämmelserna under A ovan men som

1) av fri vilja på nytt begagnar sig av det lands skydd, vari han är medborgare; eller

2) efter att hava förlorat sitt medborgarskap, av fri vilja återförvärvar detsamma; eller

3) förvärvar medborgarskap i ett nytt land och kommer i åtnjutande av detta lands skydd; eller

4) av fri vilja återvänder för att bosätta sig i det land, som han lämnat eller utanför vilket han fortsatt att uppehålla sig på grund av fruktan för förföljelse; eller

5) icke kan fortfara att vägra begagna sig av det lands skydd, vari han är medborgare, enär de omständigheter, till följd av vilka han blivit erkänd såsom flykting, icke längre föreligga,

dock att denna bestämmelse icke avser flykting hänförlig under A 1) ovan, som kan återropa på tidigare förföljelse grundade, tungt vägande skäl för vägran att begagna sig av det lands skydd, vari han är medborgare; eller

6) utan att äga medborgarskap i något land kan återvända till det land, vari han tidigare hade sin vanliga vistelseort, enär de omständigheter, till följd av vilka han blivit erkänd såsom flykting, icke längre föreligga,

dock att denna bestämmelse icke avser flykting hänförlig under A 1) ovan, som kan återropa på tidigare förföljelse grundade, tungt vägande skäl för vägran att återvända till det land, vari han tidigare hade sin vanliga vistelseort.

D. Denna konvention är icke tillämplig på dem som för närvarande åtnjuta beskydd eller bistånd av andra Förenta Nationernas organ eller institutioner än Förenta Nationernas Höge Kommissarie för flyktingar.

Därest sådant beskydd eller bistånd, av vilken anledning det vara må, skulle upphöra utan att nu ifrågavarande personers ställning blivit slutgiltigt reglerad enligt tillämpliga, av Förenta Nationernas generalförsamling antagna resolutioner, skola vederbörande utan vidare äga åtnjuta de i denna konvention stadgade förmånerna.

E. Denna konvention äger icke tillämpning på den som av vederbörliga myndigheter i det land, vari han bosatt sig, erkännes hava de rättigheter och skyldigheter, som äro förbundna med innehav av medborgarskap i sagda land.

F. Stadgandena i denna konvention äga icke tillämpning på den beträffande vilken föreligga allvarliga skäl antaga, att han

a) förövat brott mot freden, krigsförbrytelse eller brott mot mänskligheten, sådana dessa brott blivt definierade i de internationella överenskommelser, som tillkommit för att meddela bestämmelser angående sådana brott; eller

b) förövat grovt icke-politiskt brott utanför tillflyktslandet, innan han erhöll tillträde till detsamma såsom flykting; eller

c) gjort sig skyldig till gärningar, stridande mot Förenta Nationernas syften och grundsatser.

Artikel 2

Allmänna skyldigheter

Varje flykting har gentemot det land, varest han befinner sig, skyldigheter främst innebärande, att han skall ställa sig till efterrättelse gällande lagar och föreskrifter ävensom anstalter, som vidtagas för upprätthållande av den allmänna ordningen.

Artikel 3

Förbud mot skiljaktig behandling

De fördragsslutande staterna skola tillämpa bestämmelserna i denna konvention på flyktingar utan åtskillnad med hänsyn till deras ras, religion eller ursprungsland.

Artikel 4

Religion

De fördragsslutande staterna skola tillerkänna flyktingar, som befinna sig inom deras territorier, en behandling som i fråga om flyktingarnas frihet att utöva sin religion och frihet att bestämma över sina barns religiösa uppfostran är minst lika förmånlig som den behandling, vilken tillkommer de egna medborgarna.

Artikel 5

Rättigheter beviljade oberoende av konventionen

Ingen bestämmelse i denna konvention skall få föranleda inskränkning i rättigheter och förmåner, som fördragsslutande stat beviljat flyktingar oberoende av konventionen.

Artikel 6

Uttrycket »under samma förhållanden»

I denna konvention innebär uttrycket »under samma förhållanden», att alla de förutsättningar (och i synnerhet sådana, som hänföra sig till längden av och betingelserna för uppehåll och vistelse), vilka vederbörande skulle behöva uppfylla för att komma i åtnjutande av någon viss rättighet, om han icke vore flykting, måste uppfyllas av honom med undantag för förutsättningar, som till sin natur äro sådana, att en flykting icke kan uppfylla dem.

Artikel 7

Undantag från villkor om ömsesidighet

1. Så snart denna konvention icke innehåller mera förmånliga bestämmelser, skall fördragsslutande stat tillerkänna flyktingar samma ställning som staten i fråga tillerkänner utlänningar i allmänhet.

2. Efter tre års vistelse skall flykting inom fördragsslutande stats område vara undantagen från villkor om ömsesidighet i lagstiftningen, som må hava uppställts för att utlänning skall äga åtnjuta viss förmån.

3. Fördragsslutande stat skall fortfara att bevilja flyktingar rättigheter och förmåner, till vilka de oberoende av ömsesidighet redan voro berättigade vid tidpunkten för denna konventions ikraftträdande för ifrågavarande stat.

4. De fördragsslutande staterna skola välvilligt pröva möjligheten att även i frånvaron av ömsesidighet tillerkänna flyktingar rättigheter och förmåner utöver dem, på vilka de kunna göra anspråk jämlikt moment 2. och 3. i denna artikel, ävensom möjligheten att eftergiva kravet på ömsesidighet för flyktingar som icke uppfylla de i moment 2. och 3. i denna artikel föreskrivna villkoren.

5. Bestämmelserna i moment 2. och 3. i denna artikel äga tillämpning såväl på rättigheter och förmåner som avses i artiklarna 13, 18, 19, 21 och 22 i denna konvention som på rättigheter och förmåner om vilka föreskrifter icke meddelas i denna konvention.

Artikel 8

Befrielse från undantagsåtgärder

I fråga om undantagsåtgärder som må vidtagas mot någon viss främmande stats medborgare med avseende på deras personer, egendom eller intressen,

gäller att fördragsslutande stat icke äger gentemot flykting som formellt är medborgare i den ifrågavarande främmande staten tillämpa sådana åtgärder allenast på grund av detta flyktingens medborgarskap. Fördragsslutande stat, som på grund av den egna lagstiftningen är förhindrad att tillämpa den i denna artikel fastslagna allmänna grundsatsen, skall i därför ägnade fall medgiva undantag för flyktingar, som nu sagts.

Artikel 9

Tillfälliga åtgärder

Bestämmelserna i denna konvention utgöra icke hinder för fördragsslutande stat att i krigstid eller under andra allvarliga och utomordentliga förhållanden gentemot någon bestämd person provisoriskt vidtaga åtgärder, som staten ifråga finner oundgängligen erforderliga för den nationella säkerheten, i avvaktn på utredning genom statens försorg, huruvida vederbörande verkligen är flykting samt huruvida i hans fall upprätthållandet av åtgärderna är nödvändigt i den nationella säkerhetens intresse.

Artikel 10

Sammanhängande vistelse

1. Har flykting under andra världskriget tvångsförflyttats och bortförts till fördragsslutande stats område och vistas han där, skall tiden för denna honom påtvungna vistelse räknas som tid, varunder han lovligt vistas inom denna stats område.

2. Har flykting under andra världskriget tvångsförflyttats från fördragsslutande stats område och innan dagen för denna konventions ikraftträdande återvänt dit i syfte att där taga sin vistelseort, skall vistelsetiden före och efter tvångsförflyttningen räknas såsom en sammanhängande tid i alla hänseenden beträffande vilka en oavbruten vistelse erfordras.

Artikel 11

Flyktingar som äro sjömän

I fråga om flykting vilken regelmässigt är anställd som besättningsmedlem ombord på fartyg förande fördragsslutande stats flagga, skall denna stat välvilligt pröva möjligheterna att tillåta flyktingen att bosätta sig inom statens område och förse honom med resedokument eller att giva honom tillfälligt tillstånd att uppehålla sig inom statens område, särskilt till underlättande av hans bosättning i ett annat land.

Kapitel II

Rättslig ställning

Artikel 12

Personrättslig ställning

1. En flyktings personrättsliga ställning skall bestämmas av lagen i det land där han har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist, av lagen i det land där han har sin vistelseort.

2. Rättigheter, som en flykting tidigare förvärvat och som härflyta från hans personrättsliga ställning, i främsta rummet sådana som uppkomma genom äktenskap, skola erkännas av fördragsslutande stat, dock med möjlighet att i förekommande fall göra förbehåll om fullgörande av formaliteter föreskrivna i statens lag. Vad nu sagts gäller likväl endast under förutsättning att fråga är om rättighet av ett slag som skulle hava erkänts av statens lag, därest vederbörande icke hade blivit flykting.

Artikel 13

Lös och fast egendom

I fråga om förvärv av äganderätt och andra rättigheter till lös och fast egendom ävensom i fråga om hyreskontrakt och andra avtal rörande lös och fast egendom, skall fördragsslutande stat tillerkänna flykting en så förmånlig behandling som möjligt och i alla händelser icke mindre förmånlig än den, som kommer utlänningar i allmänhet till del under motsvarande förhållanden.

Artikel 14

Konstnärlig och industriell äganderätt

Beträffande skyddet för industriell äganderätt och särskilt för rätt till uppfinning, mönster, modell, varumärke och firmanamn ävensom beträffande skyddet för litterär, konstnärlig och vetenskaplig äganderätt skall flykting i det

land, varest han har sin vanliga vistelseort, tillerkännas samma skydd som landets egna medborgare. Inom annan fördragsslutande stats område skall han åtnjuta samma skydd som där tillerkännes medborgare i det land, varest han har sin vanliga vistelseort.

Artikel 15
Föreningsrätt

I förhållandet till sammanslutningar utan politiska eller vinstsyften och till fackföreningar skall fördragsslutande stat tillerkänna flyktingar, som lovligen uppehålla sig inom statens område, den förmånligaste behandling som tillkommer främmande lands medborgare under motsvarande förhållanden.

Artikel 16
Rätt att föra talan inför rätta

1. Flykting skall inom fördragsslutande stats område hava fri tillgång till att föra talan inför domstol.

2. Flykting skall i den fördragsslutande stat, varest han har sin vanliga vistelseort, åtnjuta samma behandling som statens egna medborgare i vad gäller tillgång till domstolarna, däri inbegripet rättshjälp och befrielse från skyldighet att ställa säkerhet för rättegångskostnader (*cautio judicatum solvi*).

3. I de hänseenden som omnämns i moment 2. skall en flykting inom annan fördragsslutande stat än den, varest han har sin vanliga vistelseort, åtnjuta samma behandling som tillkommer medborgare i den stat, varest flyktingen har sin vanliga vistelseort.

Kapitel III

Förvärvsarbete

Artikel 17

Lönad anställning

1. Fördragsslutande stat skall tillerkänna flykting, som lovligen uppehåller sig inom statens område, den förmånligaste behandling som under motsvarande förhållanden tillkommer främmande lands medborgare i fråga om rätten att antaga och innehava lönad anställning.

2. I varje fall skola inskränkande åtgärder som gentemot utlänningar eller beträffande utlänningars arbetsanställning vidtagits till skydd för den inhemska arbetsmarknaden, icke tillämpas med avseende på flykting, vilken redan vid tiden för denna konventions ikraftträdande för den ifrågavarande fördragsslutande staten var undantagen från desamma, eller vilken uppfyller något av följande villkor:

- a) att flyktingen vistats i landet tre år;
- b) att flyktingens make är medborgare i det land vari flyktingen vistas, dock att den genom denna bestämmelse medgivna förmånen icke må göras gällande av flykting som övergivit sin make;
- c) att flyktingen har ett eller flera barn med medborgarskap i det land vari flyktingen vistas.

3. Fördragsslutande stat skall välvilligt pröva möjligheten att i fråga om rätten att antaga och innehava lönad anställning likställa flykting med statens egna medborgare och detta i synnerhet beträffande flykting, som inkommit på statens område inom ramen för planerad anskaffning av arbetskraft eller immigration.

Artikel 18

Näringsutövning

I fråga om rätten att såsom självständig företagare bedriva verksamhet inom lantbruk, industri, hantverk eller handel ävensom rätten att bilda bolag för handels- eller industrirörelse skall fördragsslutande stat tillerkänna flykting, som lovligen vistas inom dess område, en så förmånlig behandling som möjligt

och i alla händelser icke mindre förmånlig än den som under motsvarande förhållanden tillkommer utlänningar i allmänhet.

Artikel 19

Fria yrken

1. Fördragsslutande stat skall tillerkänna flykting, som lovligen vistas inom stats område samt innehar av vederbörande myndigheter i samma stat erkända betyg och önskar utöva ett fritt yrke, en så förmånlig behandling som möjligt och i alla händelser icke mindre förmånlig än den som under motsvarande förhållanden tillkommer utlänningar i allmänhet.

2. Fördragsslutande stat skall inom ramen för sina lagar och författningar göra allt som står i dess makt för att säkra i denna artikel avsedda flyktingars bosättning inom områden utanför huvudlandet, för vilkas internationella förbindelser staten i fråga är ansvarig.

Kapitel IV

Sociala förmåner

Artikel 20

Ransonering

I händelse av ransonering gällande för befolkningen i dess helhet och reglerande den allmänna fördelningen av varor på vilka råder brist skola flyktingar behandlas lika med ifrågavarande stats egna medborgare.

Artikel 21

Bostäder

Vad beträffar bostäder skall fördragsslutande stat, i den mån detta ämne är reglerat i lag eller författning eller är underkastat offentlig myndighets kontroll, tillerkänna flykting, som lovligen vistas inom statsområdet, en så förmånlig behandling som möjligt och i alla händelser icke mindre förmånlig än den som under motsvarande förhållanden tillkommer utlänningar i allmänhet.

Artikel 22

Offentlig undervisning

1. Fördragsslutande stat skall tillerkänna flykting samma behandling som statens egna medborgare i fråga om undervisningen i bottenskolan.
2. Beträffande annan undervisning än den i bottenskolan, och i synnerhet såvitt gäller tillträde till studier, erkännandet av utländska skolbetyg, diplom och universitetsexamina, nedsättning av avgifter samt tilldelning av stipendier, skall fördragsslutande stat tillerkänna flykting en så förmånlig behandling som möjligt och i alla händelser icke mindre förmånlig än den, som under motsvarande förhållanden tillkommer utlänningar i allmänhet.

Artikel 23

Understöd av det allmänna

Fördragsslutande stat skall tillerkänna flykting, som lovligen vistas inom statsområdet, samma behandling som statens egna medborgare i fråga om understöd och bistånd från det allmänna.

Artikel 24

Arbetslagstiftning och socialförsäkring

1. Fördragsslutande stat skall tillerkänna flykting, som lovligen vistas inom statsområdet, samma behandling som statens egna medborgare beträffande:

a) avlöning, inbegripande familjetillägg, då sådant utgör del av lön, arbetstidens längd, övertid, betald semester, inskränkning av hemarbete, minimiålder för arbetsanställning, lärlingskap och yrkesutbildning, kvinnors och unga personers arbete samt åtnjutandet av förmåner enligt kollektivavtal, allt i den mån dessa ämnen äro reglerade i lag eller författning eller äro lagda under förvaltningsmyndighets kontroll;

b) socialförsäkring (lagstadgade bestämmelser rörande olycksfall i arbete, yrkessjukdomar, moderskap, sjukdom, invaliditet, ålderdom, dödsfall, arbetslöshet, familjeförsörjningsskyldighet ävensom varje annan situation, som enligt ifrågavarande stats lag är täckt av socialförsäkring), dock med förbehåll för:

i) bestämmelser till skydd för redan förvärvade rättigheter och rättigheter, som hålla på att förvärvas, och

ii) särskilda föreskrifter i det lands lag vari flyktingen vistas, vilka avse förmåner eller delar av förmåner, som uteslutande bekostas av allmänna medel, eller vilka gälla bidrag till personer som icke ifråga om erläggande av avgifter uppfylla förutsättningarna för erhållande av full pension.

2. Rätt till ersättning i anledning av flyktings död till följd av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom skall icke lida någon inskränkning för det fall att förmånstagarens vistelseort är belägen utanför vederbörande fördragsslutande stats område.

3. Förmåner stadgade i överenskommelser, som ingåtts eller framdeles kunna komma att ingås mellan de fördragsslutande staterna rörande vidmakthållande av rättighet i fråga om socialförsäkring som förvärvats eller håller på att förvärvas, skola av de fördragsslutande staterna utsträckas till flyktingar, under förutsättning att dessa uppfylla de villkor, som föreskrivits för medborgarna i de stater vilka undertecknat överenskommelserna i fråga.

4. De fördragsslutande staterna skola välvilligt pröva möjligheterna att i vidaste mån till flyktingar utsträcka förmåner stadgade i liknande överenskommelser, som äro i kraft eller kunna komma att träda i kraft mellan de fördragsslutande staterna och andra stater.

Kapitel V

Administrativa åtgärder

Artikel 25

Bistånd av förvaltningsmyndigheterna

1. För det fall att flykting enligt vanliga regler icke skulle kunna utöva någon viss rättighet utan bistånd av utländsk myndighet till vilken han icke kan hänvända sig, skall fördragsslutande stat, på vars område flyktingen vistas, sörja för att motsvarande bistånd lämnas honom av statens egna myndigheter eller av internationell myndighet.

2. Myndighet som avses i moment 1. skall för flykting utfärda eller under sitt överinseende låta utfärda sådana handlingar och intyg som i vanliga fall skulle för utlänning utfärdas av hans hemlands myndigheter eller genom dessas förmedling.

3. Handlingar och intyg, utfärdade på sätt nyss sagts, skola ersätta officiella aktstycken, som för utlänningar utfärdats av deras hemlands myndigheter eller genom dessas förmedling, och skola tillerkännas vitsord, intill dess att motbevisning förebringas.

4. Utan förfång för undantag, som kunna vara stadgade till förmån för medellösa personer, må avgifter upptagas för tjänsteåtgärder, som avses i denna artikel, dock att avgifterna skola vara skäligen och motsvara avgifter, som avkrävas ifrågavarande stats egna medborgare för liknande åtgärder.

5. Bestämmelserna i denna artikel skola icke föranleda avvikelser från vad som stadgas i artiklarna 27 och 28.

Artikel 26

Rörelsefrihet

Fördragsslutande stat skall tillerkänna flykting, som lovligen uppehåller sig inom statsområdet, rätt att inom detta välja vistelseort och att röra sig fritt, dock att inskränkningar, som må vara stadgade för utlänningar i allmänhet under motsvarande förhållanden, skola kunna tillämpas.

Artikel 27

Identitetshandlingar

Fördragsslutande stat skall utfärda identitetshandlingar till flykting, som befinner sig inom statsområdet och som icke är i besittning av giltigt resedokument.

Artikel 28

Resedokument

1. Fördragsslutande stat skall för flykting, som lovligen vistas inom statsområdet, utfärda resedokument för resor utanför statsområdet, såvida icke tungt vägande skäl hänförliga till den nationella säkerheten eller den allmänna ordningen tala däremot; på nu nämnda dokument skola föreskrifterna i bilagan till denna konvention äga tillämpning. Fördragsslutande stat må utfärda sådant resedokument även till annan flykting än förut sagts, som befinner sig inom statsområdet; särskilt skall fördragsslutande stat i denna del välvilligt behandla flykting, som befinner sig inom statsområdet och som är ur stånd att erhålla resedokument från det land, varest flyktingen har lov att vistas.

2. Resedokument, som enligt äldre internationella överenskommelser av parter i sådana utställts för flyktingar, skola erkännas av de fördragsslutande staterna och betraktas som om de hade utställts enligt nu förevarande artikel.

Artikel 29

Beskattning

1. Fördragsslutande stat skall icke avkräva flykting andra eller högre avgifter, skatter eller pålagor, under vilken benämning det vara må, än de vilka upptagas eller komma att upptagas av statens egna medborgare under motsvarande förhållanden.

2. Vad i moment 1. stadgas utgör icke hinder för tillämpning i fråga om flyktingar av föreskrifter i lagar eller förordningar angående avgifter för utfärdande genom myndigheterna av handlingar för utlänningar, identitetshandlingar inbegripna.

Artikel 30

Överförande av tillgångar

1. Fördragsslutande stat skall, i den ordning dess lagar och förordningar medgiva, tillåta flykting att överföra tillgångar, som han infört till statsområdet, till annat land, i vilket han erhållit tillstånd att inresa för att där bosätta sig.

2. Fördragsslutande stat skall välvilligt pröva flyktings ansökan om tillstånd att överföra tillgångar, varhelst dessa må befinna sig, vilka äro erforderliga för flyktingens bosättning i annat land, i vilket han erhållit tillstånd att inresa för bosättning.

Artikel 31

Flyktingar som olovligen uppehålla sig i tillflyktslandet

1. Fördragsslutande stat skall icke för olovlig inresa eller olovligt uppehåll bestraffa flykting, som anlänt direkt från område varest hans liv eller frihet var i fara på sätt i artikel 1 avses och som utan tillstånd inrest eller uppehåller sig inom den fördragsslutande statens område, under förutsättning att flyktingen utan dröjsmål anmäler sig hos myndigheterna och visar godtagbara skäl för sin olovliga inresa eller sitt olovliga uppehåll.

2. Fördragsslutande stat skall icke ålägga flykting som nu sagts andra inskränkningar i hans rörelsefrihet än som äro nödvändiga, och inskränkningarna må upprätthållas endast till dess flyktingens ställning i landet har blivit reglerad eller han erhåller tillstånd att inresa i annat land. Fördragsslutande stat skall bevilja flykting som nu avses skäligen rådrum och alla nödvändiga lättnader för att erhålla tillstånd att inresa i annat land.

Artikel 32

Utvisning

1. Fördragsslutande stat må icke utvisa flykting, som lovligen uppehåller sig inom statsområdet, annat än på grund av skäl hänförliga till den nationella säkerheten eller den allmänna ordningen.

2. Utvisning av flyktingen må endast äga rum i form av verkställighet av ett i laga ordning tillkommet beslut. Såvida icke tvingande skäl hänförliga till den nationella säkerheten tala däremot, skall det tillåtas flyktingen att förebringa bevisning för att rentvå sig ävensom att föra talan inför och för sådant ändamål företrädas inför vederbörlig myndighet eller inför en eller flera personer, som blivit särskilt förordnade av myndigheten.

3. Fördragsslutande stat skall bevilja flykting som nu åsyftas skäligen rådrum, inom vilket han må söka erhålla vederbörligt tillstånd att inresa till annat land. Under denna frist äger den fördragsslutande staten gentemot flyktingen vidtaga sådana inre åtgärder, som den finner erforderliga.

Artikel 33

Förbud mot utvisning och avvisning

1. Fördragsslutande stat må icke, på vilket sätt det vara må, utvisa eller avvisa flykting till gränsen mot område varest hans liv eller frihet skulle hotas på grund av hans ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning.

2. Denna bestämmelse må likväl icke åberopas av flykting, vilken det föreligger skäligen anledning att betrakta som en fara för det lands säkerhet i

vilket han uppehåller sig eller vilken, med hänsyn till att han genom lagakraft-
ägande dom har dömts för synnerligen grovt brott, utgör en samhällsfara i
sagda land.

Artikel 34

Naturalisation

Fördragsslutande stat skall så mycket som möjligt underlätta flyktingarnas
införlivande med samhället och deras naturalisation. Särskilt skall fördrags-
slutande stat bemöda sig om att påskynda naturalisationsförfarandet och att
så mycket som möjligt nedbringa avgifterna och kostnaderna för detta.

Kapitel VI

Verkställighets- och övergångsbestämmelser

Artikel 35

Samarbete mellan inländska myndigheter och Förenta Nationerna

1. Fördragsslutande stat åtager sig att samarbeta med Förenta Nationernas Höga Kommissariat för flyktingar, eller annat Förenta Nationernas organ som kan komma att efterträda detsamma vid fullgörandet av ifrågavarande organs uppgifter, och skall särskilt underlätta dess uppgift att vaka över efterlevnaden av bestämmelserna i denna konvention.

2. För att Höga Kommissariatet eller annat Förenta Nationernas organ, som kan komma att efterträda detsamma, skall bli i tillfälle att avgiva rapporter till Förenta Nationernas vederbörliga andra organ, åtager sig fördragsslutande stat att på begäran i lämplig form tillhandahålla de förra organen upplysningar och statistiska uppgifter beträffande:

- a) flyktingars rättsliga ställning;
- b) genomförandet av denna konvention;
- c) lagar, förordningar och övriga föreskrifter, som äro eller framdeles kunna komma att bli gällande beträffande flyktingar.

Artikel 36

Underrättelse om inländsk lagstiftning

Fördragsslutande stat skall till Förenta Nationernas generalsekreterare insända texten till lagar och förordningar, som den kan komma att utfärda för att säkerställa denna konventions efterlevnad.

Artikel 37

Förhållandet till tidigare konventioner

Med förbehåll för stadgandet i artikel 28 moment 2. skall denna konvention i förhållandet mellan konventionens parter träda i stället för överenskommelserna av den 5 juli 1922, den 31 maj 1924, den 12 maj 1926, den 30 juni 1928 och den 30 juli 1935, liksom konventionerna av den 28 oktober 1933 och den

10 februari 1938, protokollet av den 14 september 1939 och överenskommelsen av den 15 oktober 1946.

Kapitel VII

Slutbestämmelser

Artikel 38

Biläggande av tvister

Tvist mellan konventionsparter rörande denna konventions tolkning eller tillämpning, som icke kunnat biläggas på annat sätt, skall på begäran av part i tvisten underställas den internationella domstolen.

Artikel 39

Undertecknande, ratifikation och anslutning

1. Denna konvention skall framläggas för undertecknande i Genève den 28 juli 1951 och skall därefter deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare. Den skall hållas öppen för undertecknande vid Förenta Nationernas Europasäte från den 28 juli till den 31 augusti 1951 och skall därefter på nytt stå öppen för undertecknande vid Förenta Nationernas huvudsäte från den 17 september 1951 till den 31 december 1952.

2. Konventionen skall stå öppen för undertecknande av alla stater som äro medlemmar av Förenta Nationerna, ävensom för varje annan stat som erhållit inbjudan att deltaga i den diplomatiska konferensen angående flyktingars och statslösa personers rättsliga ställning eller till vilken en inbjudan att underteckna må hava riktats av generalförsamlingen. Konventionen skall ratificeras och ratifikationsinstrumenten skola deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

3. Konventionen skall från den 28 juli 1951 stå öppen för anslutning av stater, som avses i moment 2. Anslutning skall äga rum genom deponering av ett anslutningsinstrument hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel 40

Klausul om territoriell tillämplighet

1. Stat må vid undertecknande eller ratifikation av konventionen eller vid anslutning till densamma förklara, att denna skall utsträckas att gälla för alla

de områden för vilkas internationella förbindelser staten i fråga är ansvarig, eller till ett eller flera av dem. Förklaringen blir verkande, då konventionen träder i kraft för sagda stat.

2. Vid vilken senare tidpunkt som helst kan en sådan utsträckning av konventionens tillämplighet göras genom underrättelse till Förenta Nationernas generalsekreterare och skall erhålla verkan från nittionde dagen efter den då Förenta Nationernas generalsekreterare mottog underrättelsen, eller från dagen för konventionens ikraftträdande för den ifrågavarande staten, därest denna dag infaller senare.

3. Beträffande områden, till vilka konventionen icke utsträckts vid tidpunkten för undertecknandet, ratifikationen eller anslutningen, skall vederbörande stat överväga möjligheten att snarast vidtaga erforderliga åtgärder för att utsträcka konventionens tillämplighet till områdena i fråga, dock beroende av samtycke från områdenas regeringar, där sådant av konstitutionella skäl erfordras.

Artikel 41

Klausul om förbundsstater

I fråga om förbundsstat eller stat som icke är en enhetsstat skola följande bestämmelser äga tillämpning.

a) Beträffande artiklar i denna konvention vilkas genomförande faller inom området för förbundsstatens lagstiftningsmakt gäller, att i denna utsträckning förbundsregeringens förpliktelser äro desamma som konventionsparters vilka icke äro federala stater.

b) Beträffande artiklar i konventionen vilkas tillämpning är beroende av lagstiftningsåtgärder inom delstater, provinser eller kantoner vilka icke enligt förbundsstatens författning äro skyldiga att vidtaga sådana lagstiftningsåtgärder, åligger det förbundsregeringen att så snart som möjligt och med en tillstyrkande anbefallning tillkännagiva de ifrågavarande artiklarna för vederbörande myndigheter i delstaterna, provinserna eller kantonerna.

c) Förbundsstat som är ansluten till denna konvention skall på annan fördragsslutande stats av Förenta Nationernas generalsekreterare förmedlade begäran beträffande bestämmelser i konventionen tillhandahålla en redogörelse för lagstiftning och praxis inom förbundsstaten och de rättsliga enheter som bilda densamma, vilken redogörelse skall utvisa i vilken utsträckning bestämmelsen i fråga genom lagstiftning eller på annat sätt har blivit genomförd.

Artikel 42

Förbehåll

1. Vid tidpunkten för undertecknande eller ratifikation av konventionen eller för anslutning till densamma må stat göra förbehåll mot artiklar i

konventionen med undantag för artiklarna 1, 3, 4 och 16 moment 1., 33 och 36–46.

2. Stat, som gjort förbehåll enligt moment 1., må när som helst återkalla förbehållet genom meddelande därom till Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel 43

Ikraftträdande

1. Denna konvention skall träda i kraft på nittionde dagen efter dagen för deponerandet av det sjätte ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.

2. För stat, som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter deponerandet av det sjätte ratifikations- eller anslutningsinstrumentet, skall konventionen träda i kraft på nittionde dagen efter dagen för deponerandet av ifrågavarande stats ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 44

Uppsägning

1. Fördragsslutande stat må när som helst uppsäga denna konvention genom underrättelse till Förenta Nationernas generalsekreterare.

2. Verkan av uppsägningen inträder för ifrågavarande stat ett år efter den dag då uppsägningen mottogs av Förenta Nationernas generalsekreterare.

3. Stat, som avgivit förklaring eller lämnat underrättelse enligt artikel 40, må när som helst därefter genom underrättelse till Förenta Nationernas generalsekreterare förklara, att konventionen skall upphöra att vara tillämplig på område som avses i artikel 40 ett år efter den dag då generalsekreteraren mottog underrättelsen.

Artikel 45

Revision

1. Fördragsslutande stat må när som helst begära revision av denna konvention genom framställning till Förenta Nationernas generalsekreterare.

2. Förenta Nationernas generalförsamling skall i förekommande fall rekommendera vilka åtgärder som eventuellt skola vidtagas med anledning av en sådan begäran.

Artikel 46

Underrättelser från Förenta Nationernas generalsekreterare

Förenta Nationernas generalsekreterare skall underrätta alla stater som äro medlemmar av Förenta Nationerna ävensom övriga i artikel 39 avsedda stater om

- a) förklaringar och meddelanden enligt artikel 1 B;
- b) undertecknanden, ratifikationer och anslutningar enligt artikel 39;
- c) förklaringar och underrättelser enligt artikel 40;
- d) förbehåll och återkallande av förbehåll enligt artikel 42;
- e) dagen då denna konvention enligt artikel 43 träder i kraft;
- f) uppsägningar och underrättelser enligt artikel 44;
- g) framställningar om revision enligt artikel 45.

Till bekräftande härav hava undertecknade, vederbörligen befullmäktigade ombud, undertecknat denna konvention på sina regeringars vägnar,

som skedde i Genève den 28 juli 1951 i ett exemplar, vars engelska och franska texter skola äga lika vitsord och vilket skall förbliva deponerat i Förenta Nationernas arkiv, medan bestyrkta avskrifter skola översändas till alla medlemmar av Förenta Nationerna och till övriga i artikel 39 avsedda stater.

Bilaga

§ 1

1. Uti artikel 28 i denna konvention omförmäلت resedokument skall vara likalydande med härvid fogade formulär.

2. Dokumentet skall vara avfattat på minst två språk, varav det ena skall vara engelska eller franska.

§ 2

Med förbehåll för gällande bestämmelser i det land som utfärdat dokumentet må barn införas i ett för endera av barnets föräldrar utfärdat resedokument eller, där särskilda skäl föreligga, i resedokument utfärdat för annan vuxen flykting.

§ 3

Avgift för dokumentets utfärdande skall icke överstiga den för hemlandspass fastställda lägsta avgiften.

§ 4

Utom i särskilt bestämda fall eller i undantagsfall skall dokumentet vara giltigt för största möjliga antal länder.

§ 5

Dokumentet skall hava en giltighetstid antingen av ett eller av två år efter den utfärdande myndighetens prövning.

§ 6

1. Förnyande eller förlängning av dokumentets giltighet tillkommer den myndighet, som utfärdat detsamma, så länge innehavaren icke lovligen bosatt sig på främmande territorium och så länge han lovligen uppehåller sig inom sagda myndighets område. Under enahanda betingelser ankommer utfärdandet av nytt dokument på den myndighet, som utfärdat det föregående dokumentet.

2. Diplomatiska eller konsulära representanter, som därtill särskilt be-myndigats, skola äga behörighet att för en tidrymd icke överstigande sex månader förlänga giltighetstiden för resedokument, vilka utfärdats av deras respektive regeringar.

3. De fördragsslutande staterna skola välvilligt pröva möjligheterna att förnya eller utsträcka ett resedokuments giltighetstid eller att utfärda nytt sådant för flykting, vilken icke längre lovligen uppehåller sig inom vederbörande stats område, därest flyktingen är ur stånd att erhålla ett resedokument från det land, inom vilket han har lov att vistas.

§ 7

De fördragsslutande staterna skola erkänna giltigheten av sådana dokument, som utfärdats i enlighet med föreskrifterna i artikel 28 i denna konvention.

§ 8

Vederbörande myndigheter i land, dit en flykting ämnar begiva sig, skola, därest de äro beredda att låta honom inresa och visering är erforderlig, förse hans dokument med bevis om visering.

§ 9

1. De fördragsslutande staterna åtaga sig att meddela genomresevisering för flykting, som erhållit visering för det slutliga bestämmelselandet.

2. Sådan visering må vägras på samma grunder som skulle rättfärdiga avslag på en viseringsansökan för varje annan utlänning.

§ 10

Avgift för meddelande av utrese-, inrese- och genomresevisering skall icke överstiga den för visering av utländska pass fastställda lägsta avgiften.

§ 11

När flykting har bytt vistelseort och lovligen bosatt sig inom annan fördragsslutande stats område, skall ansvaret för utfärdande av nytt dokument i överensstämmelse med stadgandena och förutsättningarna i artikel 28 åvila vederbörande myndighet inom sagda område, till vilken flyktingen skall vara berättigad hänvända sig.

§ 12

Myndighet, som utfärdar nytt dokument, skall infordra det tidigare dokumentet och återställa det till det land, vilket utfärdat detsamma, därest i dokumentet anges att det bör sålunda återställas; i annat fall skall myndigheten infordra och makulera det.

§ 13

1. Envar fördragsslutande stat åtager sig att tillåta den, för vilken resedokumentet utfärdats av staten i fråga i enlighet med artikel 28 i denna konvention, att återvända till dess område när helst han så önskar under dokumentets giltighetstid.

2. Med förbehåll för vad i föregående moment sägs må fördragsslutande stat kunna kräva, att den, för vilken resedokument utfärdats, iakttaga de formföreskrifter, vilka kunna stadgas för personer, som utresa ur eller återvända till dess område.

3. De fördragsslutande staterna förbehålla sig rätten att undantagsvis eller i de fall, där flyktings uppehållstillstånd är begränsat till viss tid, i samband med utfärdandet av ett dokument inskränka den frist, inom vilken en flykting skall äga återvända, till en tidrymd icke understigande tre månader.

§ 14

Med förbehåll blott för vad som stadgats i § 13 skola föreskrifterna i denna bilaga icke i något hänseende inverka på de lagar och bestämmelser, som fastställa villkoren för inresa till, genomresa av, uppehåll och bosättning på samt avresa från de fördragsslutande staternas område.

§ 15

Varken utfärdandet av dokument eller däri verkställda anteckningar bestämma eller påverka innehavarens rättsliga ställning och i synnerhet icke frågan om medborgarskapet.

§ 16

Utfärdandet av dokument giver icke innehavaren någon som helst rätt till beskydd av diplomatiska eller konsulära representanter för det land, som utfärdat detsamma, och medför icke för dessa representanter rätt att utöva skydd.

Bihang (till 1951 års konvention)
Formulär till resedokument

Dokumentet skall hava formen av ett häfte (omkring 15 cm × 10 cm).

Det anbefalles att detsamma tryckes på det sättet, att radering eller ändring med kemiska eller andra medel med lätthet kan upptäckas, och att orden »Konvention den 28 juli 1951» tryckas fortlöpande på varje sida på det utställande landets språk.

(Häftets pärm)

RESEDOKUMENT
 (Konvention den 28 juli 1951)

Nr. _____

(1)

RESEDOKUMENT
 (Konvention den 28 juli 1951)

Detta dokumentets giltighet utlöper den _____
 med mindre dess giltighet utsträcker eller förnyas.

Tillnamn _____

Förnamn _____

Åtföljd av _____ barn.

1. Detta dokument utfärdas uteslutande i syfte att förse innehavaren med ett resedokument, som kan brukas i stället för ett hemlandspass. Det tager icke ställning till och är utan inverkan på innehavarens medborgarskap.

2. Innehavaren är berättigad att återvända till _____
 [angiv här det land, vars myndigheter utfärdat dokumentet] intill den _____
 _____, därest icke anteckning om senare dag följer nedan.
 [Den tidrymd, under vilken innehavaren är berättigad att återvända, må icke understiga tre månader.]

3. I händelse av bosättning i annat land än det, där förevarande dokument har utfärdats, bör innehavaren, om han på nytt vill begiva sig utomlands, begära nytt dokument hos behörig myndighet i vistelselandet. [Det föregående resedokumentet skall infordras av den myndighet, som utfärdar det nya dokumentet, för att återställas till den utfärdande myndigheten.]¹

(Detta dokument innehåller _____ sidor, omslaget oräknat.)

¹ Denna parentes må insättas av stat som så önskar.

(2)

Födelseort och födelsedag _____

Yrke _____

Nuvarande vistelseort _____

Hustruns namn såsom ogift och hustruns förnamn* _____

Mannens tillnamn och förnamn* _____

Signalement

Längd _____
 Hår _____
 Ögonfärg _____
 Näsa _____
 Ansiktsform _____
 Hudfärg _____
 Särskilda kännetecken _____

Barn som åtfölja innehavaren

Tillnamn	Förnamn	Födelseort och -dag	Kön
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

* Stryk det icke tillämpliga.

(Detta dokument innehåller _____ sidor, omslaget oräknat.)

(3)

**Fotografi av innehavaren jämte utfärdande myndighets stämpel
 Innehavarens fingeravtryck (endast om erforderligt)**

Innehavarens namnteckning _____

(Detta dokument innehåller _____ sidor, omslaget oräknat.)

(4)

1. Detta dokument gäller för följande länder:

2. Handling, med stöd varav förevarande dokument utfärdats:

Utfärdat i _____

Den _____

Utfärdande myndighets
 underskrift och stämpel:

Erlagd avgift:

(Detta dokument innehåller _____ sidor, omslaget oräknat.)

(5)

Förnyelse eller förlängning av giltighetstiden

Erlagd avgift: Från _____
Till _____
Beslutat i _____ den _____

Beslutande myndighets
underskrift och stämpel:

Förnyelse eller förlängning av giltighetstiden

Erlagd avgift: Från _____
Till _____
Beslutat i _____ den _____

Beslutande myndighets
underskrift och stämpel:

(Detta dokument innehåller _____ sidor, omslaget räknat.)

(6)

Förnyelse eller förlängning av giltighetstiden

Erlagd avgift: Från _____
Till _____
Beslutat i _____ den _____

Beslutande myndighets
underskrift och stämpel:

Förnyelse eller förlängning av giltighetstiden

Erlagd avgift: Från _____
Till _____
Beslutat i _____ den _____

Beslutande myndighets
underskrift och stämpel:

(Detta dokument innehåller _____ sidor, omslaget räknat.)

(7-)

Viseringar

Namnet på den, för vilken dokumentet utfärdats, skall upprepas i varje visering.

(Detta dokument innehåller _____ sidor, omslaget räknat.)

Bilaga III

1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning

De stater som är anslutna till detta protokoll har,

i betraktande av att den i Genève den 28 juli 1951 undertecknade konventionen angående flyktingars rättsliga ställning¹ (härnedan benämnd »konventionen») endast omfattar sådana personer som blivit flyktingar till följd av händelser, som inträffat före den 1 januari 1951,

i betraktande av att nya flyktingkategorier tillkommit sedan konventionen antogs och att dessa flyktingar därför icke omfattas av konventionen,

i betraktande av att det är önskvärt att samma rättsliga ställning skall åtnjutas av alla flyktingar, som omfattas av definitionen i konventionen utan hänsyn till tidpunkten 1 januari 1951,

överenskommit som följer:

Artikel I

Allmän bestämmelse

1. De stater som är anslutna till detta protokoll förpliktar sig att tillämpa artiklarna 2 till och med 34 av konventionen på flyktingar, sådant detta begrepp definieras härnedan.

2. I detta protokoll skall, utom vid tillämpningen av moment 3 av denna artikel, med »flykting» förstås varje person, som omfattas av definitionen i artikel 1 av konventionen som om orden »... till följd av händelse, som inträffat före den 1 januari 1951, och ...» samt orden »... till följd av händelser som förut sagts ...» i artikel 1 A 2) var utelämnade.

3. Detta protokoll skall tillämpas av stater, som är anslutna till detsamma, utan någon begränsning från geografisk synpunkt; förklaringar som avgivits enligt artikel 1 B 1) a) av konventionen av stater, som redan tillträtt detsamma, skall dock gälla även i förhållande till detta protokoll, med mindre dessa förklaringar utvidgas enligt artikel 1 B 2) av konventionen.

¹ SÖ 1954:55; 1961:33 och 1966:27.

Artikel II

Samarbete mellan inländska myndigheter och Förenta Nationerna

1. De stater som är anslutna till detta protokoll förpliktar sig att samarbeta med Förenta Nationernas Höga kommissariat för flyktingar eller annat Förenta Nationernas organ, som må komma att efterträda detta, vid fullgörandet av ifrågavarande organs uppgifter och skall särskilt underlätta dess uppgift att vaka över efterlevnaden av bestämmelserna i detta protokoll.

2. För att Höga kommissariatet eller annat Förenta Nationernas organ, som må komma att efterträda detta, skall bli i tillfälle att avge rapporter till vederbörande organ inom Förenta Nationerna, förpliktar sig stat som är ansluten till detta protokoll att på begäran i lämplig form tillhandahålla ifrågavarande organ upplysningar och statistiska uppgifter beträffande:

- a) flyktingars rättsliga ställning;
- b) genomförandet av detta protokoll;
- c) lagar, förordningar och övriga föreskrifter, som är eller framdeles må komma att bli gällande beträffande flyktingar.

Artikel III

Underrättelse om inländsk lagstiftning

Stat som är ansluten till detta protokoll skall till Förenta Nationernas generalsekreterare insända texten till lagar och förordningar, som den må komma att utfärda för att säkerställa efterlevnaden av detta protokoll.

Artikel IV

Biläggande av tvister

Tvist mellan stater, som är anslutna till detta protokoll, rörande tolkningen eller tillämpningen av detsamma och som icke kan biläggas på annat sätt, skall på begäran av part i tvisten underställas den Internationella domstolen.

Artikel V

Anslutning

Detta protokoll skall stå öppet för anslutning av alla stater som tillträtt konventionen och av annan stat, som är medlem av Förenta Nationerna eller av något dess fackorgan, eller till vilken en inbjudan att ansluta sig må ha riktats av Förenta Nationernas generalförsamling. Anslutning skall ske genom

deponering av ett anslutningsinstrument hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel VI

Klausul om förbundsstater

I fråga om förbundsstat eller stat, som icke är en enhetsstat, skall följande bestämmelser gälla:

a) Beträffande de artiklar av konventionen, som skall tillämpas enligt artikel I, moment 1, av detta protokoll, och vilkas genomförande faller inom området för förbundsstatens lagstiftningsmakt gäller, att förbundsregeringens förpliktelser vad avser dessa skall vara desamma som förpliktelserna för de stater, vilka icke är federala stater;

b) Beträffande de artiklar av konventionen, som skall tillämpas enligt artikel I, moment 1, av detta protokoll, och vilkas genomförande är beroende av lagstiftningsåtgärder inom delstater, provinser eller kantoner, vilka icke enligt förbundsstatens författning är skyldiga att vidtaga sådana lagstiftningsåtgärder, åligger det förbundsregeringen att så snart som möjligt och med en tillstyrkande anbefallning tillkännage de ifrågavarande artiklarna för vederbörande myndigheter i delstaterna, provinserna eller kantonerna.

c) Förbundsstat, som är ansluten till detta protokoll, skall på en av Förenta Nationernas generalsekreterare förmedlad begäran från annan fördragsslutande stat tillhandahålla en redogörelse för lagstiftning och praxis inom förbundsstaten och de rättsliga enheter, som bildar densamma, ifråga om bestämmelse i konventionen, som skall tillämpas enligt artikel I, moment 1, av detta protokoll; denna redogörelse skall utvisa i vilken utsträckning bestämmelsen i fråga genom lagstiftning eller på annat sätt har blivit genomförd.

Artikel VII

Förbehåll och förklaringar

1. Vid anslutningen må stat göra förbehåll mot artikel IV av detta protokoll och mot tillämpningen enligt artikel I av detta protokoll av varje bestämmelse i konventionen med undantag för de bestämmelser som intagits i artiklarna 1, 3, 4, 16 moment 1 samt 33; i fråga om stat som tillträtt konventionen, skall förbehåll som gjorts enligt denna artikel dock icke gälla flyktingar, på vilka konventionen är tillämplig.

2. Förbehåll som stat som tillträtt konventionen gjort enligt artikel 42 av denna skall, såframt de ej återkallats, gälla i förhållande till dess förpliktelser enligt detta protokoll.

3. Stat, som gjort förbehåll enligt moment 1 av denna artikel, må när som helst återkalla detta genom meddelande därom till Förenta Nationernas generalsekreterare.

4. Förklaring, som avgivits enligt artikel 40, moment 1 och 2, av konventionen av stat som tillträtt denna och som ansluter sig till detta protokoll, skall anses gälla även i förhållande till detta protokoll, med mindre stat vid anslutningen anmäler till Förenta Nationernas generalsekreterare att så icke skall vara fallet. Bestämmelserna i artikel 40, moment 2 och 3, och artikel 44, moment 3, av konventionen skall anses vara tillämpliga, *mutatis mutandis*, på detta protokoll.

Artikel VIII **Ikraftträdande**

1. Detta protokoll träder i kraft den dag då det sjätte anslutningsinstrumentet deponeras.

2. I förhållande till stat som ansluter sig till protokollet efter deponeringen av det sjätte anslutningsinstrumentet, träder protokollet i kraft den dag då sådan stat deponerar sitt anslutningsinstrument.

Artikel IX **Uppsägning**

1. Stat som är ansluten till detta protokoll må när som helst uppsäga detsamma genom anmälan till Förenta Nationernas generalsekreterare.

2. För vederbörande stat träder sådan uppsägning i kraft ett år från den dag då anmälan mottogs av Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel X **Underrättelser från Förenta Nationernas generalsekreterare**

Förenta Nationernas generalsekreterare skall underrätta i artikel V ovan avsedda stater om dagen för ikraftträdande av, om anslutningar till, om förbehåll mot och om återkallelser av förbehåll mot samt om uppsägning av detta protokoll ävensom om förklaringar och anmälningar avseende detta.

Artikel XI **Deponering i Förenta Nationernas sekretariats arkiv**

Ett av Förenta Nationernas generalförsamlings president och Förenta Nationernas generalsekreterare undertecknat exemplar av detta protokoll, vars engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter äger lika giltighet, skall deponeras i Förenta Nationernas sekretariats arkiv. Generalsekreteraren skall överlämna bestyrkta kopior av detta till alla stater, som är medlemmar av Förenta Nationerna, och till övriga i artikel V ovan avsedda stater.

Enligt artikel XI av protokollet har vi undertecknat detsamma den trettioförsta januari nittonhundrasextiosju.

Bilaga IV

Konvention om flyktingskap av den 28 juli 1951
(Ikraftträdande: 22 april 1954)

Protokoll om flyktingskap av den 31 januari 1967
(Ikraftträdande: 4 oktober 1967)

Förteckning över partnerstater

19 januari 1996

Partnerstater till 1951 års flyktingkonvention:	127
Partnerstater till 1967 års protokoll:	127
Partnerstater till både 1951 års konvention och 1967 års protokoll:	123
Partnerstater till någotdera eller båda av dessa instrument:	131

I. Afrika

Algeriet	Guinea-Bissau	São Tomé/Principe
Angola	Kamerun	Senegal
Benin	Kap Verde (P)	Seychellerna
Botswana	Kenya	Sierra Leone
Burkina-Faso	Kongo*	Somalia
Burundi	Lesotho	Sudan
Centralafrikanska republiken	Liberia	Swaziland (P)
Djibouti	Madagaskar (C)*	Sydafrika
Egypten	Malawi	Tanzania
Ekvatorialguinea	Mali	Tchad
Elfenbenskusten	Marocko	Togo
Etiopien	Mauretanien	Tunisien
Gabon	Moçambique	Uganda
Gambia	Namibia (C)	Zaire
Ghana	Niger	Zambia
Guinea	Nigeria	Zimbabwe
	Rwanda	

II. Amerika

Antigua och Barbuda	Brasilien	Dominikanska republi-
Argentina	Chile	ken
Bahamas	Colombia	Ecuador
Belize	Costa Rica	El Salvador
Bolivia	Dominica	Guatemala

Haiti	Panamá	Surinam
Honduras	Paraguay	Uruguay
Jamaica	Peru	USA (P)
Kanada	Saint Vincent & Grenadines (C)	Venezuela (P)
Nicaragua		

III. Asien

Filippinerna	Japan	Kina
Iran	Jemen	Republiken Korea
Israel	Kambodja	

IV. Europa

Albanien	Jugoslavien	Ryssland
Armenien	Kroatien	Schweiz
Azerbajdzjan	Liechtenstein	Slovakien
Belgien	Luxembourg	Slovenien
Bosnien-Herzegovina	Makedonien, f.d. Jugoslavien	Spanien
Bulgarien	Malta*	Storbritannien
Cypern	Monaco (C)*	Sverige
Danmark	Nederländerna	Tadzjikistan
Finland	Norge	Tjeckien
Frankrike	Polen	Turkiet*
Grekland	Portugal	Tyskland
Irland	Påvestolen	Ungern*
Island	Rumänien	Österrike
Italien		

V. Oceanien

Australien
Fidji
Nya Zeeland
Papua-Nya Guinea
Samoa
Salomonöarna
Tuvalu

(C): De fyra stater som har markerats med »C» har endast anslutit sig till 1951 års konvention.

(P): De fyra stater som har markerats med »P» har endast anslutit sig till 1967 års protokoll.

* *Geografisk begränsning.* Artikel 1 B 1 i 1951 års konvention föreskriver att orden »händelser som har skett före den 1 januari 1951» bör uppfattas som a) »händelser som har skett i Europa före den 1 januari 1951» eller b) »händelser som skett i Europa eller annorstädes före den 1 januari 1951. Varje fördragsslutande stat skall avge en deklaration vid tiden för undertecknandet, ratificeringen eller tillträddandet och särskilt omnämna vilken av de ovan nämnda tolkningarna som man ansluter sig till.

Följande stater har antagit alternativ om geografisk begränsning:

Kongo
Madagaskar
Monaco
Ungern
Malta
Turkiet

Ungern, Malta och Turkiet har uttryckligen vidmakthållit sin deklaration om geografisk begränsning avseende 1951 års konvention när de anslöt sig till 1967 års protokoll. Alla andra partnerstater tillämpar konventionen utan någon geografisk begränsning.

Tillägg

År 2001, när handboken på svenska trycktes om, hade ytterligare nio länder ratificerat 1951 års konvention och 1967 års protokoll:

Estland	(1997)
Georgien	(1999)
Kazakstan	(1999)
Kirgizistan	(1996)
Lettland	(1997 C och 1996 P)
Litauen	(1997)
Mexico	(2000)
Trinidad & Tobago	(2000)
Turkmenistan	(1998)

Dessutom skrev Swaziland under 1951 års konvention år 2000 medan Federala Republiken Jugoslavien skrev under både konventionen och protokollet år 2000.

Zaire har bytt namn till Demokratiska Republiken Kongo.

Antalet partnerstater i maj 2001

Partnerstater till 1951 års flyktingkonvention	137
Partnerstater till 1967 års protokoll	136
Partnerstater till både 1951 års konvention och 1967 års protokoll	133
Partnerstater till någotdera eller båda av dessa instrument	140

Bilaga V

Utdrag ur Internationella krigsribunalens stadga¹

Artikel 6

»Tribunalen för rättslig prövning och bestraffning av grövre krigsförbrytare i de europeiska axelmakterna, vilken upprättats genom överenskommelsen som hänvisats till i artikel 1 ovan, skall äga behörighet att ställa inför rätta och bestraffa personer vilka, handlande i de europeiska axelmakternas intressen antingen som individer eller som medlemmar i organisationer, förövat något av följande brott.

Följande gärningar, eller någon av dem, är brott som faller under Tribunalens jurisdiktion för vilka det skall finnas enskilt ansvar:

- a) *brott mot freden*: nämligen planering, förberedelse, påbörjande eller förande av anfallskrig, eller krig i strid mot internationella fördrag, överenskommelser eller garantier, eller deltagande i en gemensam plan eller konspiration för utförandet av något av det ovanstående;
- b) *krigsförbrytelser*: nämligen kränkningar av krigets lagar eller krigssedvänjor. Dyliga kränkningar skall inkludera, men ej vara begränsade till, mord, misshandel eller deportation till slavarbete eller för något annat ändamål, av civilbefolkning från eller i ockuperat område, mord eller misshandel av krigsfångar eller personer på haven, dödande av gisslan, plundring av allmän eller enskild egendom, godtycklig förintelse av städer eller byar, eller ur militär synpunkt oberättigad ödeläggelse;
- c) *brott mot mänskligheten*: nämligen mord, utrotande, förslavning, deportation eller andra omänskliga gärningar förövade mot civilbefolkning, före eller under kriget; eller förföljelse på grund av politik, ras eller religion vid utförandet av eller i samband med vilket brott som helst inom Tribunalens jurisdiktion, i strid mot det landets inhemska lagar eller ej, vari den förövades.

Ledare, organisatörer, anstiftare och medhjälpare vilka deltagit i formuleringen eller utförandet av en gemensam plan eller konspiration för att föröva

¹ Jfr *The Charter and Judgement of the Nürnberg Tribunal: History and Analysis*, Appendix II – UN General Assembly-International Law Commission 1949 (A/CN.4/5 of 3 March 1949).

vilket som helst av de nämnda brotten, är ansvariga för alla handlingar utförda av vilken person som helst som verkställde en dylik plan.»

Bilaga VI

**Internationella överenskommelser rörande
1951 års konvention artikel I F a**

De viktigaste internationella överenskommelserna som hänför sig till 1951 års konvention, artikel 1 F a är de följande:

1. Londonöverenskommelsen den 8 augusti 1945 och Internationella krigs-tribunalens stadga;
2. Lag nr 10 rörande Kontrollrådet för Tyskland från den 20 december 1945 om bestraffning av personer skyldiga till krigsförbrytelser, brott mot freden och brott mot mänskligheten;
3. Förenta Nationernas generalförsamlings resolution 3 (1) den 13 februari 1946 och 95 (1) den 11 december 1946 vilka bekräftar krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten såsom de är definierade i Internationella krigstribunalens stadga den 8 augusti 1945;
4. Konventionen om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (artikel III); (trädde i kraft den 12 juni 1951);
5. Konventionen rörande icke-tillämpligheten av lagstadgade begränsningar för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten från 1968 (trädde i kraft den 11 november 1970);
6. Genèvekonventionerna om skydd för krigsoffer den 12 augusti 1949 (Konventionen angående skydd för skadade och sjuka, artikel 50; Konventionen angående skadade, sjuka och skeppsbrutna, artikel 51; Konventionen angående krigsfångars behandling, artikel 130; Konventionen angående skydd för civilpersoner under krigstid, artikel 147);
7. Tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (artikel 85 om beivrandet av överträdelser mot protokollet).

Sakregister

Hänvisningarna är gjorda till punkter i huvudavsnittet, inte till sidor.

- Afrikanska enhetsorganisationen (OAU) 22
- Asyl 20, 21, 24, 25, 110, 159, 161, 184, 194
– diplomatisk 21, 88
- Barn utan vårdnadshavare 182, 214, 215
- Befrielserörelser 175
- «Benefit of the doubt» 196, 203, 204, 219
- Bestraffning 56–60, 84–86, 167, 169
- Besök i hemlandet 125
- Bevis 195–198, 205
- Bevisbördan 196, 197, 210
- Bona fide*-flykting 156
- Bosättning, att av fri vilja bosätta sig på nytt i hemland eller i tidigare vistelse-land 133, 134
- Brott
– grovt, icke-politiskt 151–161
– i samband med flykt 158–161
– mot freden 150, 162, 178
– mot mänskligheten 150, 162, 178
- Datumgräns 6, 7, 9, 15, 17, 22, 35, 36, 108
- Desertörer 161–171
- Diplomatiska förbindelser 166
- Diskriminering 53–55, 63, 65, 68, 69, 83
- Ekonomiska migranter 62–64
- Erkännande av flyktingkap – tillkännagivande 28
- Falska påståenden 199
- Familjens enhet 181–188, 213
- Flygplanskapare 158–161
- Flyktingar
– *bona fide* 156
– från Palestina 142, 143
– nationella 144, 146
– *prima facie* 44
– *sur place* 83, 94–96
- Frivilligt återvändande i avsikt att bosätta sig 133–134
- Fruktan
– förfluten tid 136
– objektiv faktor 38, 42, 43, 45, 206
– subjektiv faktor 37, 38, 40, 41, 52, 206, 211
– välgrundad 6, 34, 37–43, 45–49, 53, 58, 66, 67, 74, 83, 94, 100, 126, 131, 156, 161, 165–167, 169, 201, 206, 213, 217, 218
– överdriven 41, 209
- Förenta Nationernas stadga 163
- Förenta Nationernas flyktingkommissariat 12, 14, 18, 142, 194, 221
- Förfarande vid fastställande av flyktingkap 189–194, 220
- Förföljelse
– definition 51–53
– utövare 65
– överdriven rädsla 41, 209
- Geografisk begränsning 7, 15, 17, 22, 108–110
- Gärningar som strider mot FN:s syften och grundsatser 162, 163
- Händelser som inträffat i Europa (eller annorstädes) 108–110

- Händelser som inträffat före den 1 januari 1951 6, 35, 36, 109
- Händelser som allvarligt stör allmän ordning 22
- Inbördeskrig 91, 98
- Internationell Krigsribunal 150
- Internationella Flyktingorganisationen (IRO) 33
- Koreanska flyktingar 142
- Krigsflyktingar 164–166
- Krigsförbrytelser 150, 162, 178
- Kumulativ verkan av fruktan för förföljelse 53, 67, 201
- Mandatflyktingar 16
- Medborgarskap
- besök i hemlandet 125
 - dubbelt eller flerfaldigt 106, 107
 - frivilligt återförvärvande 126–128
 - förföljelse pga nationalitet 74–76
 - förvärvande av ett nytt 129, 132
 - återförvärvande genom lagstiftning 128
- Medborgarskapslandet 87, 91, 118–122, 124, 134
- Mentala störningar 207–212
- Migranter 95
- Militära eller paramilitära aktiviteter 171, 175–180
- Militärtjänst, vägran 167–171
- Minderåriga 182, 185, 213–219
- utan vårdnadshavare 182, 213–219
- Minoriteter 74, 76
- Mänskliga rättigheter 51, 59, 60, 68, 69, 71, 181
- Nansenpass 33
- Nationernas Förbund 2
- Ockupation 22, 165
- Olagligt besittningstagande av flygplan 158–161
- Omständigheter, förändrade 135, 136, 138, 139
- Palestinska flyktingar 142, 143
- Pass 47–50, 93, 99, 120–125, 134
- bekvämlighetspass 93
- Politiska handlingar 84
- Politiska lagöverträdare 84, 86
- Politiska uppfattningar 51, 64, 80–83, 169, 175
- Prima facie*-flykting 44
- Ras 51, 68–70, 74, 77, 169
- Religion 51, 54, 71–73, 76, 169
- Rymning undan rättvisan 56
- Samhällsgrupp 51, 77–79, 169
- Skydd i medborgarskapslandet 97–100
- av fri vilja begagna sig av 118–125
- Statslösa personer 101, 102, 104, 105, 137, 139
- Statutflyktingar 1–4, 32, 33, 136
- Sur-place*-flyktingar 83, 94–96
- Tillhörighet till viss samhällsgrupp 51, 77, 79, 169
- Tonåring, 215
- Trovärdighet 41, 42, 195, 196, 205
- Tvingande skäl, uppkomna pga tidigare förföljelse 136
- Tvivelmålets fördel 196, 203, 204, 219
- Undvikande av militärtjänstgöring 167–171
- UNHCR
- samarbete med 12, 18, 19, 194
 - stadga 13–20
- UNKRA 142
- UNRWA 142, 143
- Utländsk dominans 22
- Utresa, otillåten 61
- Vanlig vistelseort, tidigare 101–105, 133, 134, 137
- Våld 175–179
- Värnpliktsvägrare 167–171
- Yttre aggression 22
- Åtal 56–60, 84–86, 167
- Återförvärvande av medborgarskap 126–128